Willem C.M. Meyers

« DE VLAAMSE LANDSLEIDING »

EEN EMIGRANTENREGERING IN DUITSLAND NA SEPTEMBER 1944 ?

WOORD VOORAF

Deze bijdrage tot de geschiedenis van de Vlaamse kollaboratie tijdens de tweede wereldoorlog bestrijkt de periode tussen de bevrijding van België en de Duitse nederlaag.

Bij die bevrijding vluchtten talrijke Vlamingen en Walen naar Duitsland. Toen hadden Franse kollaborateurs reeds hun voorzorgen genomen ; de Nederlandse kollaborateurs volgden op hun beurt.

Een deel van die vluchtelingen besloot verder te strijden voor de verwezenlijking van hun ideeën : een Vlaanderen in de nationaal-socialistische wereld was volgens hen nog mogelijk. Een Duitse nederlaag was uitgesloten. Dus moesten er plannen gemaakt worden voor de herovering en de organizatie van het land na de « bevrijding ». Daarom kwam onder leiding van Dr. Jef Van de Wiele, Landsleider van de De Vlag, een organizatie tot stand, die dat alles zou voorbereiden en tevens tot opdracht had alle Vlamingen in Duitsland, zowel vluchtelingen als er tewerkgestelde arbeiders, te verenigen en hun materiële noden te lenigen. De pogingen van deze organizatie — « De Vlaamse Landsleiding » — om tot een eenheid te komen, waarvoor Priester Cyriel Verschaeve zich tenzeerste inspande, werden vanzelfsprekend door diverse Duitse instanties gesteund.

Voor andere vluchtelingen kwam het er vooral op aan zich in veiligheid te brengen. Zij wilden de eerste storm der repressie ontgaan. Meestal geloofden zij niet meer in een Duitse overwinning of had die voor hen geen belang meer. Toch werden zij in Duitsland, in het raam van het streven naar eenheid, gevraagd een rol te spelen in de « Landsleiding ». Sommigen stemden toe, anderen, zoals de leider van het VNV, Dr. H. Elias, weigerden, omdat zij het nut van een verdere kollaboratie niet meer inzagen.

De lotgevallen van die beide groepen, en vooral dan van de « Landsleiding » zelf, bestuderen, beschouwden wij als het doel van deze bijdrage. Welke de bedoeling van de Duitsers met die « Landsleiding » ook geweest is, welke

de plannen van de Duitsers waren zo het tot een herovering van België zou komen, interesseerde ons niet. De oorspronkelijke dokumenten, die dat probleem belichten, werden slechts gebruikt voorzover zij de aktiviteiten van die Vlamingen in Duitsland illustreren.

Dit woord vooraf mag niet eindigen zonder een oprecht dankwoord aan allen, die zo bereidwillig geweest zijn op een of andere wijze hun medewerking te verlenen door het verstrekken van dokumenten en het toestaan van vraaggesprekken.

***

BEVRIJDING EN EVACUATIE

Het welslagen van de geallieerde landing in juni 1944 in Normandië, en vooral de opmars van de geallieerden door Frankrijk, hadden op de publieke opinie in ons land een zeer grote weerslag. Weliswaar herinnerde de gecensureerde pers er steeds weer aan dat de *Wehrmacht* ruimte zocht om de vernielende slag toe te brengen, dat de terugtocht volgens plan verliep, dat de geallieerden enorme verliezen leden, maar dat opgedrongen optimisme belette niet dat iedereen, doorheen de zegebulletins van de *Wehrmacht*, de vorderende opmars der geallieerden kon vaststellen.

Het overgrote deel van de Belgische bevolking wachtte met spanning de bevrijding af. Leden van de verzetsorganizaties hadden zich aan het werk gezet, zodra hun de bevelen van Londen bereikt hadden over de maatregelen, die genomen moesten worden in geval van de landing der geallieerden. Sabotagedaden aan spoorwegen, verbindingslijnen en fabrieken volgden elkaar steeds meer op. De verzetsgroepen hielden zich klaar om bij de bevrijdingsgevechten de geallieerde troepen te kunnen bijstaan (1).

Een deel van de bevolking hoopte echter nog op een Duitse overwinning. Hun getal was sterk verminderd, maar zoals steeds in benarde omstandigheden, was die kleine minderheid er vast van overtuigd het uiteindelijk toch bij het rechte eind te hebben. In de Vlaamse bevolking, die ons hier het meest interesseert, was die hoop vooral levendig in kringen rondom de De Vlag, onder leiding van Dr. Jef Van de Wiele. Deze oorspronkelijk kultureel gerichte beweging (2) had zich tijdens de bezetting ontpopt als een politieke beweging, waarin de leidende idee uiteindelijk geworden was : absoluut vertrouwen in de *Führer* van het Germaanse Rijk, Hitler (3). Het VNV had in het begin

(1) H. BERNARD, *La Résistance 1940-1945*, Bruxelles, La Renaissance du Livre, 1969 (2ème édition), p. 113-114.

(2) Dr. H.J. Elias noemt het « een kransje filologen », opgericht in 1936, dat een eigen tijdschrift uitgaf, zonder enige politieke strekking of betekenis. H.J. ELIAS, *25 jaar Vlaamse Beweging 1914-1939*, deel IV, Antwerpen, De Nederlandsche Boekhandel, 1969, p. 157.

(3) Zie de « Stellingen van de Vlaamsch-Duitsche Arbeidsgemeenschap » ; met de eisen : I. Onvoorwaardelijke trouw aan het nationaal-socialisme ; II. Onvoorwaardelijke trouw aan het Rijk ; III. Onvoorwaardelijke trouw aan de Führer. *Balming*, 30 mei 1943 — *De Vlag*, juni 1943, p. 606.

van de bezetting gehoopt, als volkse, nationalistische, antidemokratisch gestruktureerde partij, tot een voor Vlaanderen en het VNV gelukkige samenwerking met de bezetter te kunnen komen. De houding van de De Vlag had het VNV echter meer en meer in het defensief gedrongen (4). In juli 1944, bij de oprichting van de *Zivilverwaltung* (5), was het VNV kwasi afgeschreven door de bezetter als politieke machtsfaktor (6). De Dietse « bevliegingen », de « klerikale » gebondenheid en het te bewust beklemtonen van het eigen Vlaamse in plaats van op te gaan in de ene grote Germaanse eenheid, hadden het VNV alle geloofwaardigheid doen verliezen bij SS en nationaal-socialistische partij (7). In het VNV zelf waren reeds bepaalde stemmen opgegaan om de ontbinding van de Beweging te bepleiten (8). Uiteindelijk besliste men echter verder te bestaan, al was het maar voor de door het VNV geworven Oostfrontstrijders. Misschien speelde ook de idee, dat alles toch geen belang meer had, eveneens mee. Immers, na het « tweede aktivisme » gepropageerd te hebben, bestond er voor het VNV geen enkele kans meer, zich in een bevrijd België te handhaven. Bij de landing in Normandië achtte het VNV het in elk geval te laat tot ontbinding over te gaan, en officieel deed Dr. H. Elias, de leider van het VNV, nog een oproep aan zijn partijgenoten, om bij te dragen tot het handhaven van de orde en het afweren van de vijand (9). Die oproep maakt ook de beëdiging van de Vlaamse Wacht (10) en de Vlaamse Wachtbri-

---

(4) [Raymond DE BECKER], *La collaboration en Belgique (1940-1944) ou une révolution avortée*, Bruxelles, CRISP, 1970, p. 19-20. — Tevens H. TODTS, *Hoop en wanhoop der Vlaamsgezinden*, Leuven, Davidsfonds, (1955 ?), p. 28-31.

(5) Voor de achtergronden van deze regime-wisseling, zie Dr. A. DE JONGHE, *De Vestiging van een burgerlijk bestuur in België en Noord-Frankrijk. De slotbespreking in het Führerhauptquartier 12 juli 1944* (Document), in *Bijdragen tot de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog*, 1, 1970, p. 69-132.

(6) *Ibidem*, p. 131, waar Himmler het belang van de De Vlag voor de Duitse politiek beklemtoont : *Mit den von der De Vlag zur Verfügung gestellten Leuten müssten wir die Männer des V.N.V. vornehmlich aus den Verwaltungsstellen allmählig verdrängen.*

(7) Mededeling Dr. J. Van de Wiele, 21.12.1971 (voortaan geciteerd als *JVDW*). — Tekst van het interview van Edg. Delvo, 30-31.8.1971, aangevuld 17.1.1972 (voortaan *ED*).

(8) E. de V., *Dr. Elias. V. Tussen hangen en wurgen*, *'t Pallieterke*, 9.10.1969.

(9) *Ibidem*.

(10) De « Vlaamse Wacht » werd opgericht in de loop van 1941, toen uit het bezette België een groot aantal *Landesschützen*-bataljons naar het Oosten werden verplaatst. Om deze personeelsvermindering op te vangen, heeft de *Militärverwaltung* beroep gedaan op Vlaamse officieren, onderofficieren en oud-soldaten. Vooral in de kringen van de VOS en het VNV werd er gerekruteerd. De « Vlaamse Wacht » zou alleen ingezet worden voor bewakingsdoeleinden. In 1943 omvatte de eenheid drie afdelingen, met 12 kompagnieën, in totaal 2.209 man sterk. Als tegenhanger werd ook een *Garde Wallonne* opgericht. Zie *Einsatz von Landeseinwohner in unmittelbaren Wehrmachtsdiensten*, rapport door de *Militärverwaltungschef* in België van 22 juni 1943 (*GRMA*, T 175, R 80, fr. 26000715-26000731). Vanaf juni 1944 werd de « Vlaamse Wacht » op de *Führer* beëdigd in het kader van de *Schütz der Angehörigen der Erneuerungsbewegungen im Spannungsfall*. Op 1.7.1944 hadden reeds 1.687 Vlaamse Wachters de eed afgelegd, wat 73 % van het totaal betekende (*Tätigkeitsbericht Militärverwaltungschef*, nr. 30, *GRMA*, T 501, R 106, frs. 001155-001157).

gade (11) op *Adolf Hitler, der Germanische Führer* begrijpelijk.

In die augustusmaand 1944 was de atmosfeer in het land zeer onveilig geworden. Aanslagen op Nieuwe-Orde-aanhangers hadden hevige « contraterreurakties » tot gevolg : Meensel-Kiezegem op 1 en 11 augustus, Charleroi op 18 augustus (12). De Duitse represailles, die op bevel van *SS-Gruppenführer* Jungclaus, *Höherer SS- und Polizeiführer* (HSSPF) genomen werden na de moord op de Rexistische burgemeester van Charleroi, Englebin, zijn vrouw en zoon, nl. executie van 20 « terroristen-gijzelaars », waren op zichzelf reeds ernstig genoeg (13). Toch namen Rexisten, van de *Brigade Z*, nog zelf de beslissing tot represailles over te gaan : 27 personen werden te Charleroi en omgeving vermoord. Jungclaus trad met ijzeren hand op : voor elke aanslag werden verdachten en gijzelaars gefusilleerd. Contraterreurmaatregelen werden genomen. Daar de HSSPF oordeelde dat de Belgische politie en Rijkswacht niet hard genoeg optraden, en daar hijzelf over te weinig politietroepen beschikte, deed hij beroep op het in juli 1944 opgerichte *Sicherheitskorps*, vooral bestaande uit leden van de Algemene-SS-Vlaanderen, aangevuld met verbitterde aanhangers van andere Nieuwe-Ordebewegingen (14). Een atmosfeer van burgeroorlog ontstond (15). De hele situatie groeide uit tot een chaos, nog ver-

---

(11) De oorsprong van de Vlaamse Wachtbrigade ligt in een eenheid, opgericht in oktober 1941 door C. Turcksin. Omwille van zijn kontakten met het *Luftgaukommando Belgien und Nordfrankreich* had Turcksin zich ertoe verbonden, een bewakingseenheid op te richten voor vliegvelden en fabrieken, die werkten voor dat *Luftgaukommando*. VNV-gezinde arbeiders, vooral afkomstig uit de Dietse Militie-Zwarte Brigade, verbonden zich op basis van een werkkontrakt. In oktober 1942 kreeg die eenheid de naam « Fabrieckswacht » en vanaf 4 juni 1943 werd het « Vlaamse Wachtbrigade », met het statuut van *Wehrmachtsgefolge*. Toen bestond de eenheid uit 3 bataljons, elk van 4 kompagnieën, met een totaalsterkte van 3.362 man. (Zie *Einsatz von Landeseinwohner...* in voetnoot 10 geciteerd). Op 2 juli 1944 werd de eed op de *Führer* afgelegd (*Volk en Staat*, 6-7.8.1944). Toen kondigde Turcksin tevens de oprichting aan van een *Flakbrigade*, waarvoor beroep werd gedaan op vrijwilligers van de « Vlaamse Wachtbrigade ». De leden van de *Flakbrigade* droegen Luftwaffeuniformen en hadden het statuut van *Wehrmachtsangehörige*, d.w.z. werden juridisch beschouwd als leden van de *Luftwaffe* (Antwoord op vragenlijst van C. Turcksin, 16 november 1971, voortaan geciteerd als *CT*).

(12) H. BERNARD, *op. cit.*, p. 116.

(13) P. DELANDSHEERE - A. OOMS, *La Belgique sous les nazis*, Bruxelles, L'Edition universelle, 1945, 8°, 4 vol. Het vierde deel, gewijd aan 1944, wordt hier gebruikt (voortaan geciteerd als DELANDSHEERE-OOMS, IV). Hier IV, p. 224 en 236-241. R. Jungclaus was sedert 1942 de rechtstreekse vertegenwoordiger van Himmler in België. Als leider van wat de *Dienststelle Jungclaus* genoemd werd, had hij alle macht over de germanizeringsinspanningen in België door middel van de *Germanische Leitstelle*, die de Algemene SS-Vlaanderen, de *Waffen-SS* en de kultureelwetenschappelijke aktiviteiten van *Das Ahnenerbe* organizeerde en steunde (A. DE JONGHE, *op. cit.*, p. 119, noot 24). Op 1 augustus 1944 ontving Jungclaus zijn benoeming tot HSSPF, terwijl hij vanaf 14 augustus eveneens *Wehrmachtbefehlshaber* werd. (Zie *Gesammtbericht des Wehrmachtbefehlshabers und Höheren SS- und Polizeiführers Belgien und Nordfrankreich*, opgesteld te Bergisch-Gladbach op 25 oktober 1944 door *SS-Untersturmführer* Stöhr, adjunkt van Jungclaus. Dit 17 bladzijden tellende rapport bevat het hele feitengebeuren, van Duitse zijde gezien, van de bevrijding van België en van de evacuatie, die daarmee gepaard ging. Dit dokument, in het Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog bewaard als *BDC* II, wordt voortaan geciteerd als *Gesammtb. Wehrmachtbfh.*).

(14) *Gesammtb. Wehrmachtbfh.*, p. 2.

(15) P. STRUYE, *L'évolution du sentiment public en Belgique sous l'occupation allemande*, Bruxelles, Les éditions Lumière, 1945, p. 179.

ergerd door het terugtrekken van de Duitse troepen uit Frankrijk, een terugtocht die dikwijls de allures van een vlucht aannam (16).

Dat alles samen maakte dat men aan evacuatie begon te denken. Vanaf 15 augustus voerde Dr. J. Van de Wiele, Landsleider van de De Vlag, besprekingen met de diverse *Kreiskommandanturen*, om de eventuele uittocht van de De Vlagleden te organizeren. Men vreesde immers dat de geallieerden ook nog zouden landen aan de Noordzeekust (17). Voor de aanhangers van de Nieuwe-Ordebewegingen was dé grote vraag : zullen de Duitsers weerstand bieden in België ? De antwoorden waren zeer verscheiden. Op 31 augustus kon Romsée, tijdens de vergadering van de sekretarissen-generaal, verklaren dat een hooggeplaatste Duitse personaliteit hem medegedeeld had, dat de Duitsers België zouden evacueren zonder strijd te leveren (18). Reeder echter, aldus Van de Wiele, zegde dat er verbeten zou gevochten worden, terwijl Jungclaus daarentegen ervan overtuigd scheen dat de doorbraak der geallieerden slechts een kwestie van dagen, misschien van uren was. De Duitse tegenstand zou onmiddellijk ineenstorten. Er was immers geen enkele verdedigingslijn georganizeerd in het Noorden van Frankrijk (19).

Op 31 augustus stuurde Jungclaus naar de *Reichsführer-SS* (RFSS) Himmler, een telegram, waarin hij de diverse maatregelen opsomde, die hij, gezien de te verwachten gebeurtenissen (lees : de nakende totale evacuatie door de Duitse macht uit België), genomen had :

1. Alle niet voor de oorlogsvoering nodige *Dienststellen* werden ontbonden ;
2. Vrouwen en kinderen van de *Auslandsorganisation* (AO), nazi-organizatie van de Duitsers in het buitenland, en het vrouwelijk personeel van alle Duitse diensten werden met speciaal ingelegde treinen naar Duitsland overgebracht ;
3. Voor het leger opgeleide mannen werden toegevoegd aan de *Sicherungs-* en *Schützenbataillone*, die Jungclaus ter beschikking stonden. De als rekruten te beschouwen Duitsers werden voor opleiding ter beschikking gesteld van het 15de Leger ;
4. Te Brussel werd het beschikbare militaire personeel op twee plaatsen gekoncentreerd ;
5. De *Sicherungs-* en *Schützenbataillone* kregen een grotere mobiliteit, dank zij de 15.000 fietsen, voor een deel afkomstig van een *Organisation-Todt* (OT)-*Lager*, voor een ander deel inbeslaggenomen (20).

Op 1 september reeds volgde een tweede telegram van Jungclaus aan Himmler : *Militärische Lage erforderte Abtransport erneuerungsbereiter Flamen und Wallonen, besonders Angehörige der SS-Freiwilligen der Waffen-SS,*

---

(16) DELANDSHEERE-OOMS, IV, p. 262.
(17) *JVDW*.
(18) DELANDSHEERE-OOMS, IV, p. 270.
(19) *JVDW*.
(20) *Gesammtb. Wehrmachtbfh.*, p. 8.

Landeseigener Verbände, exponierter Persönlichkeiten, Verschaeve, Familie Degrelle und Van de Wiele bereits im Reich. Abtransport wegen Eisensabotage, Tieffliegerangriffe, Mangel ausreichender Transportmittel äusserst schwierig... (21).

Hoe is nu de inhoud van die beide telegrammen in de praktijk verwezenlijkt geworden? Een van die niet-*Kriegsnotwendige Dienststellen* was *Das Ahnenerbe. Germanische Wissenschaftseinsatz, Aussenstelle Flandern*. Deze instelling, te Brussel gevestigd, had, als onderdeel van de *Germanische Leitstelle*, tot opdracht de germanizering van het Vlaamse en Waalse kulturele en wetenschappelijke leven te bevorderen. De leiding had Dr. Augustin, *SS-Untersturmführer*, die de werking én van de « Germaanse Werkgemeenschap Vlaanderen » én van het *Centre de Recherches wallonnes* supervizeerde. Heel in het begin van september kreeg Augustin het bevel het waardevolste materiaal van de instellingen, die onder hem ressorteerden, in veiligheid te brengen. Een vrachtwagen van het *Rasse- und Siedlungsamt* te Brussel werd daarvoor ter beschikking gesteld. Reisvergunningen werden aan de oudste medewerkers gegeven, voorzover deze te bereiken waren of wilden vertrekken. De overige personeelsleden moesten met een georganizeerd transport vertrekken. Het materiaal dat niet meegenomen kon worden, moest vernietigd worden (22). Dat was een algemene regel. Vooral de archieven mochten niet in het land achterblijven (23). Alle Duitse diensten verbrandden de papieren, die niet meegenomen konden worden (24). Het *SS-Ersatz-kommando « Flandern »*, dat, zoals het dito *Wallonien* over een enorm archief beschikte, alleen al over kandidaat-vrijwilligers, vrijwilligers en hun families, kreeg vrachtwagens om dat ganse archief naar Duitsland, meer bepaald naar Bergisch-Gladbach over te brengen (25). Ook in de kollaboratiegroepen werd een gelijkaardige maatregel getroffen : wat niet meekon, werd vernietigd (26). Delvo (1)

De personeelsleden van de beide *Ersatzkommandos* moesten samenwerken met de De Vlagleden en de Rexisten om bij de evacuatie te helpen (27). De kaderleden van de De Vlag kregen van de leiding het bevel met de Duitsers mee België te verlaten (28). De *Werbestellen*, beschermd door leden van de

---

(21) *Id.*, p. 10.

(22) *Jahresbericht* van *Das Ahnenerbe, Dienststelle Flandern*, opgesteld te Berlijn door Dr. Augustin, 17 november 1944 (*GRMA*, T 175, R 166, fr. 2698800-2698812. Eveneens in het Centrum als *BDC* XV, 3). — Over *Das Ahnenerbe* als arisch en nationaalsocialistisch navorsingscentrum, zie Josef ACKERMANN, *Himmler als Ideologe*, Göttingen, Musterschmidt, 1970, p. 43-44.

(23) *Gesammtb. Wehrmachtbfh.*, p. 11 : *... das von keiner Dienststelle irgendwelche Unterlagen über erneuerungswillige Flamen oder Wallonen oder Familien der Angehörigen der Waffen-SS zurückgeblieben sind, ...*

(24) DELANDSHEERE-OOMS, IV, p. 265.

(25) *Gesammtb. Wehrmachtbfh.*, p. 10. De *Abwicklungsstelle* (afwikkelingsbureau) van de diensten, die van de *HSSPF Belgien und Nordfrankreich* afhingen, werd na de evacuatie te Bergisch-Gladbach gevestigd.

(26) Wat de De Vlag betreft zijn alle archieven vernietigd of meegenomen (*JVDW*).

(27) *Gesammtb. Wehrmachtbfh.*, p. 10-11.

(28) *JVDW* — mededeling P. Le Roy, 21.1.1972 (voortaan *PLR*).

1. flämische SS-Standarte (29), dienden als verzamelplaatsen. Vandaaruit ging het vooral naar Brussel, waar speciale treinen en vrachtwagenkolonnes ter beschikking werden gesteld (30). Ook van uit Gent, en meer nog uit Antwerpen werden treinen ingelegd (31). Het vrouwelijke personeel van de *Zivilverwaltung* had reeds tijdens de nacht van 28 op 29 augustus Brussel verlaten. Dezelfde avond pas hadden zij het bevel gekregen hun koffers te pakken (32). De vermelde inbeslagneming van fietsen werd eveneens verwezenlijkt, maar meestal op onortodoxe wijze. Het gevolg was dat de meeste fietsers, zodra het bekend werd dat de Duitsers verslingerd waren op hun vervoermiddelen, het veiliger achtten, wanneer het dan toch nodig was in die koortsachtige en chaotische atmosfeer op straat te komen, zich te voet te verplaatsen (33).

De families van de Vlaamse SS-vrijwilligers werden zoveel mogelijk onder de hoede gebracht van *SS-Obersturmführer* Jef François, toen verbindingsofficier van het *SS-Führungshauptamt* bij de *6. (Flämische) SS-Freiwilligen-Sturmbrigade « Langemarck »*, en *SS-Obersturmführer* Paul Suys, belast met de « Voorzorg », hulp en bijstand aan de families van die vrijwilligers. Deze beide *Waffen SS*-officieren hadden te Berlijn in de loop van augustus opdracht gekregen naar Parijs te gaan. In Brussel aanbeland, bleek het onmogelijk naar de Franse hoofdstad door te reizen (Parijs werd bevrijd op 25 augustus 1944). Jungclaus heeft hen dan bevel gegeven zich om de evacuatie van de families der SS-vrijwilligers te bekommeren. Al wie wilde, of nog kon bereikt worden, moest naar Maaseik (34).

Limburg werd toen beschouwd als een van de weinige rustige gebieden in België. Het lag toen in de bedoeling van het Duitse leger een verdedigingslijn, gebaseerd op het Albertkanaal uit te bouwen (35). Die Vlamingen, die er weinig voor voelden de bevrijding mee te maken, trokken dan ook zoveel mogelijk naar Limburg. Sommigen deden die verplaatsing met de fiets (36), anderen maakten gebruik van de treinen, die speciaal ingelegd waren. Nog anderen moesten zelf voor hun familie en vrienden vervoer organizeren (37). In Limburg zelf begon men zondagnamiddag, 3 september, in te pakken. Daar werd een meisjespensionaat te Overpelt als eerste opvangcentrum gebruikt (38). Naarmate de opmars van de geallieerden vorderde — Jungclaus

---

(29) Zo gebeurde het in Limburg. Zie « SS-Storm 16/1 evacueert » door Herman V.d.M. in *Balming*, 9.12.1944 (het enig bewaarde nummer van dit weekblad in Duitsland verschenen na de bevrijding van België).

(30) *Gesammtb. Wehrmachtbfh.*, p. 11.

(31) *JVDW*.

(32) DELANDSHEERE-OOMS, IV, p. 263.

(33) *Ibidem*, p. 262-263.

(34) Interview J. François, 7.6.1971 (voortaan *JF*).

(35) *Id.* — Eveneens *Gesammtb. Wehrmachtbfh.*, p. 7 en p. 15.

(36) Mededeling R. Van Hulse, 28.1.1972 (voortaan *RVH*).

(37) Zo heeft Pol Le Roy, « Scholingsleider » van de De Vlag, een verhuiswagen moeten gebruiken om met een groepje van een twintigtal personen, onder wie vrouwen en kinderen, op 1 september uit Tervuren te kunnen vertrekken (*PLR*).

(38) Zie « SS-Storm 16/1 evacueert » (vermeld in voetnoot 29).

had op 2 september 1944 reeds bericht ontvangen, dat de geallieerden voor Bergen stonden (39) — groeide de paniekstemming steeds aan (40). Sommige mensen maakten echter geen aanstalten om te vertrekken, tot zij verwittigd werden, hetzij door Duitse instanties, hetzij door vrienden, dat hun aanwezigheid in de bevrijdingseuforie niet aangewezen was. Dr. Rob Van Roosbroeck ging nog vragen aan de *Verwaltungschef* van de stad Antwerpen, Dr. Seyffert (41), wat hij als schepen van onderwijs in de gegeven omstandigheden kon doen. Seyffert stond erover verbaasd dat Van Roosbroeck nog in Antwerpen was, zijn naam was immers op « Radio Londen » reeds herhaaldelijk vermeld, en Seyffert kon die vermelding niet in gunstige zin interpreteren (42). Van Roosbroeck is dan op 3 september met een van de laatste treinen uit Antwerpen vertrokken (43).

Priester C. Verschaeve, de voorzitter van de Vlaamse kultuurraad, was reeds op 31 augustus uit Brussel naar Duitsland vertrokken. Canaris, hoofd van de *Sicherheitsdienst* (SD) in Brussel, door Verschaeve beschouwd als een goede Vlamingenvriend (44), had op 27 augustus een brief geschreven aan Verschaeve, door deze laatste ontvangen op 29 augustus, waarin er aangedrongen werd op het vertrek van Verschaeve : « red U zelf voor een noodzakelijke taak » (45). Op 30 augustus is de oude priester, die opzag tegen de zware reis, naar Brussel vertrokken. Na een kort verblijf bij de Landsleider van de De Vlag te Tervuren, en na een onderhoud met Jungclaus, die hem verzekerde dat het maar een tijdelijke maatregel was, werd hij naar Weimar gebracht (46).

---

(39) *Gesammtb. Wehrmachtbfh.*, p. 3 : ... *Am 2.9.1944 wurde gemeldet dass der Feind bei Mons stehe.*

(40) Een beschrijving van de atmosfeer tijdens de evacuatie uit Antwerpen vindt men in *Een tijd voor Wolven*, Brecht-Antwerpen, 1970, 8°, 160 p., vooral op de p. 76-85. De auteur, Jet JORSSEN, heeft zelf die benarde periode, ook na de bevrijding van België, in Duitsland gekend. (Mededeling Jet Jorssen, 26.11.1971). De atmosfeer in Brussel wordt beschreven in DELANDSHEERE-OOMS, IV, p. 266.

(41) Opvolger van Dr. Delius te Antwerpen, die het stadsbestuur moest helpen en leiden.

(42) Uitzending nr. 4 van zaterdag 19 augustus 1944 van de Belgische Nationale Radio-Omroep : « Een bijdrage van de Heer Camiel Huysmans over de Quisling Van Roosbroeck ». (Fonds Belgische Nationale Radio-omroep (*BNRO*) in het Centrum bewaard).

(43) Mededeling Dr. Rob. Van Roosbroeck, 4.3.1971 (voortaan *RVR*, 4.3.1971).

(44) Arthur DE BRUYNE, *Hendrik de Man - Cyriel Verschaeve*, (De Panne), Westpocket, 1969, 8°, p. 262-263. — *Cyriel Verschaeve, Verzameld werk*, Brugge, De Zeemeeuw, 1954-1961, 8°, 8 delen. Voor dit artikel is vooral deel VIII belangrijk. Op p. 479-846 worden de gedenkschriften van C. Verschaeve gepubliceerd. Deze gedenkschriften zijn een terugblik op de jaren 1940-1945, door Verschaeve van een inleiding voorzien na de kapitulatie van Duitsland. Deze gedenkschriften geven een goed inzicht in Verschaeves houding en opvattingen in verband met de kollaboratie (voortaan geciteerd als C. VERSCHAEVE, VIII). De beschouwing over Canaris staat op p. 490.

(45) *Ibidem.*

(46) Schrijven van M. Van de Walle aan de auteur, 12.1.1972. M. Van de Walle is beheerder van het Jozef Lootensfonds te Brugge, dat de archieven van C. Verschaeve beheert en *Verschaeviana*, wetenschappelijke uitgaven voor de studie van Verschaeve en zijn tijdgenoten, wil publiceren. — Tevens *C. Verschaeve, Verzameld werk.* Deel I, Dirk VANSINA, *Verschaeve getuigt* (voortaan C. VERSCHAEVE, I), hier p. 807.

Ook Dr. Elias, leider van het VNV, werd door de SD verwittigd dat het best was uit België te verdwijnen. De VNV-leiding heeft toen zoveel mogelijk VNV-leden willen bereiken, om hen te verwittigen dat het einde van de Duitse bezetting, met dus het risico voor een tweede « aktivistenjacht », nakend was. « Wie zich gekompromitteerd achtte deed er beter aan te vertrekken, wie niet, bleef beter thuis » (47). Dr. Elias vertrok naar Hasselt, vergezeld van zijn staf, waarbij Ernest Van den Berghe, ex-algemeen-sekretaris van het VNV, Karel Lambrechts, propagandaleider, Joris Vansteenland, kommandant-generaal van de Dietse Militie - Zwarte Brigade, G. Stuyck, sekretaris van Elias, en Albert Deckmijn, hoofdredakteur van het Bewegingsblad *De Nationaalsocialist*. Vandaar ging het naar Nijmegen. De groep voelde er niet veel voor in Duitsland te belanden, het entoesiasme voor de kollaboratie met de Duitsers was reeds lang verdwenen. Het bleek echter onmogelijk verder naar het Noorden te trekken (48). Daar bepaalde Duitse instanties ook niet zo erg gesteld waren op VNV-aanwezigheid onder de geëvacueerden, was de groep verplicht gecamoufleerd Duitsland binnen te trekken. Dat kon dan, met de hulp van C. Turcksin, bevelhebber van de *Flakbrigade* (49).

Edgard Delvo, leider van de Unie voor Hand- en Geestesarbeiders (UHGA), kreeg een telefoontje van Dr. Voss, vertegenwoordiger van het *Deutsche Arbeitsfront* (DAF) - *Dienststelle Hellwig* te Brussel : *Herr Delvo, es ist so weit.* Dr. Voss zegde dat zijn diensten naar Spa afgevoerd werden. Op de vraag of dat kapitulatie betekende, antwoordde Voss : « Neen, de oorlog gaat verder, maar België zal wel ontruimd worden ». Delvo heeft dan kontakt opgenomen met die leiders van de Unie die hij kon bereiken, om hen mee te delen dat ook hij naar Duitsland trok. In de schoot van de Unie-leiding had men reeds vroeger, toen bleek dat de geallieerde landing in Normandië geslaagd was, vergaderd om de houding te bepalen. Het besluit was daar geweest : niemand is verplicht met de Duitsers mee te gaan. Wie wilde blijven, kon dat. Aan hen zou dan drie maanden loon uitbetaald worden (50). Boekhouding, archieven en geldmiddelen van de Unie moesten echter ter plaatse blijven, zodat de eventuele machtsovername door niet-Uniemensen vlot zou verlopen en naderhand de diverse verantwoordelijkheden zouden kunnen afgewogen worden. Delvo verwittigde dus, na het telefoontje van Dr. Voss, zijn medewerkers en deelde hen mee, dat zij zich naar Luik of Spa moesten begeven. Delvo zelf vertrok naar Spa. Daar aangekomen, bleek het dat de Duitsers reeds verder getrokken waren. Via Luik, waar hij van Rexisten een lift kreeg, is Delvo dan in Duitsland beland (51).

Delvo (3)

Delvo (5)

Van Coppenolle, bevelhebber van de Rijkswacht, kreeg eveneens de uitno-

(47) Mededeling Dr. Elias, 17.2.1971 (voortaan *HJE*).

(48) E. d. V., *Dr. Elias. VI. Het einde van het spel*, *'t Pallieterke*, 16 oktober 1969.

(49) *Ibidem* — Eveneens *HJE - CT*.

(50) Ook het *Fürsorgekommando der Waffen-SS* had, tot 3 september 1944, uitbetaling gedaan van drie maanden steun aan de familieleden van SS-vrijwilligers, die zich kwamen aanmelden. *Gesammtb. Wehrmachtbfh.*, p. 11.

(51) *ED.* — Zie tevens nota van E. Delvo aan de auteur, 25.4.1972.

diging te vertrekken naar Duitsland : « Laat U toch niet afslachten door het gepeupel », klonk de verwittiging (52). Zelfs leden van het verzet raadden soms vrienden, voor wie zij moeilijkheden, wegens al of niet reële kollaboratie, vreesden bij de bevrijding, aan een tijdje uit de buurt te blijven (53).

Het vervoer van de vluchtende « kollaborateurs » verliep meestal niet te goed. De treinen, die teoretisch voor hen bestemd waren, werden wel gevormd, maar de machinisten van de lokomotieven bleken dikwijls niet bereid Duitslandwaarts te rijden (54). Ook zij voelden immers dat de bevrijding nabij was (55). Daarbij kwam nog het feit van de ontreddering van het spoorwegnet door sabotagedaden van de verzetsorganizaties en door bombardementen van de geallieerde luchtmacht (56). Ook het vervoer langs de weg werd gehinderd door de aanvallen van geallieerde jachtbommenwerpers en vooral door het te drukke verkeer (57). De aftrekkende Duitse troepen, die helemaal niets meer hadden van de gedisciplineerde legers die in 1940 België binnenvielen, zorgden ervoor dat er op kwasi alle wegen, die naar Duitsland leidden, één enorme drukte heerste.

Wat de Vlaamse vluchtelingen betreft, deden de moeilijkheden zich vooral voor in het eindstation te Maaseik, waar de meeste treinen, voornamelijk uit Antwerpen, toekwamen. Het verkeer was er zo intens geworden, dat sommige treinen teruggestuurd moesten worden om via Tongeren en Wezet in Duitsland te belanden (58). Ook de autokolonnes werden naar Maaseik gestuurd, zodat er een grote koncentratie van auto's en vluchtelingen was (59). Het grote probleem was de Duitse brugbewaking te overhalen de bruggen over de Maas en het Julianakanaal vooralsnog niet te laten springen (60) en de vluchtelingen zo spoedig mogelijk te laten doorgaan naar Susteren in Nederlands Limburg. Daar werd voorlopig onderdak gevonden, vooral dank zij de hulp van de NSB-burgemeester, die zo nodig inkwartiering bij partikulieren opeiste. Door de organizaties, die de evacuatie moesten leiden, waren er daar geen

(52) Arthur DE BRUYNE, *De Kwade Jaren*, deel II, *Van Coppenolle*, p. 140-141.

(53) Antwoord op vragenlijst door A. Samijn, 22.1.1972 (voortaan *AS*).

(54) J. JORSSEN, *op. cit.*, p. 82-83. De dokumentaire waarde van dit werk, los van het romangegeven, is gebaseerd op het reële feitengebeuren.

(55) De niet-medewerking en vooral de bewuste verzetshouding van de spoorwegmannen hebben er o.a. toe geleid dat de « spooktrein », het laatste konvooi politieke gevangenen, dat op 2 september 1944 het Zuidstation te Brussel verliet, slechts tot Mechelen geraakte, en de 3de september terug te Brussel was, wat uiteindelijk, na druk op Jungclaus, de vrijlating van de gevangenen opleverde (H. BERNARD, *op. cit.*, p. 117). De Duitse visie, enigszins anders voorgesteld, vindt men in het *Gesammtb. Wehrmachtbfh.*, p. 7, waar vooral op de tussenkomst van Prof. Wachsmuth, hoofdarts van het *Chirurgisch Sonderlazarett, Brüssel*, gewezen wordt.

(56) H. BERNARD, *op. cit.*, p. 111. — DELANDSHEERE-OOMS, IV, p. 247.

(57) DELANDSHEERE-OOMS, IV, p. 277.

(58) *JVDW*.

(59) Enkele duizenden personen toen A. Samijn te Maaseik was (*AS*).

(60) *JF*.

voorzieningen getroffen (61). De inwoners van Susteren zelf waren niet erg entoesiast (62). Van daaruit werden de geëvacueerden per trein of in autokolonnes naar opvangkampen in Duitsland gevoerd (63).

De grensovertocht zelf verliep voor de meeste vluchtelingen zonder moeilijkheden. Eenvoudig vertoon van de marspapieren, wanneer zij er gekregen hadden, of identiteitskaarten, was voldoende om in Duitsland toegelaten te worden (64). De Duitse instanties hadden overigens richtlijnen gekregen, om de vluchtelingen op te nemen en voorkomend te behandelen. Een telegram van Dr. Halm, referent van het Ministerie van Volksvoorlichting en Propaganda, aan de *Reichspropagandaämter* in Keulen en Düsseldorf, van 2 september 1944 gaf duidelijke richtlijnen: *Es muss mit einen grösseren Flüchtlingsstrom aus Flandern und Wallonien gerechnet werden. Da es sich meistens um die flämischen Angehörigen von Männer der Waffen-SS, O.T., NSKK, etc... handelt, ist eine besondere Betreuung erforderlich.* Verder werd vermeld dat de gouwafgevaardigde in Keulen van de *Nationalsozialistische Volkswohlfahrt* (NSV), Müllenmeister, belast was met de verzorging en het verder transport van de vluchtelingen. De De Vlag en de De Wag (65) verleenden medewerking (66). Ook vanwege de SD werden bevelen gegeven om de vluchtelingen in het Rijk op te nemen en naar de opvangcentra (*Sammellager*) te sturen. En eerder dreigend klinkt de laatste paragraaf van een telegram, door de *SD-Abschnitt Köln* aan de *Aussenstellen* Malmédy, Eupen, Schleiden, Aken en Erkelenz gestuurd: *Ausserdem ist darauf zu achten, ob die zurückflutende Angehörigen der Erneuerungsbewegungen zweckentsprechend betreut und gesteuert oder ob ihnen beim der Einreise im Reich Schwierigkeiten gemacht werden* (67).

Omstreeks 15 september was het grootste gedeelte van België bevrijd en

---

(61) Mededeling Dr. Rob. Van Roosbroeck, 2.2.1972 (voortaan *RVR*, 2.2.72). Dr. R. Van Roosbroeck heeft, in mei 1945, zijn lotgevallen van de hier behandelde periode, opgetekend in een handschrift, getiteld *Het Ondergaande Rijk*. Dit handschrift was hem behulpzaam bij het schrijven van het, onder schuilnaam J.R. Hermans, uitgegeven boek *Verschaeve, Mijn enig Vlaanderen, vaar wel!*, Antwerpen, Boekengilde Brederode, 1952, 191 p.

(62) « Het Hollandsch dorpje S[usteren], waar onze menschen met duizenden op een bed of een beetje stroo wachtten, daverde onrustwekkend onder het onophoudelijk gedreun van lastwagens, auto's, karren en paardenhoeven. In den vallenden schemer liepen onze mannen de huizen af, ten einde inkwartiering voor eenige jonge moeders en zieken te vinden. Maar in dat vijandig-gezinde dorp bleven meestal de deuren en de harten meedoogenloos gesloten ». In « Voor de Vrouw, Een Vlaamsche moeder », door B.G. in *Vlaanderen Vrij*, 1 maart 1945.

(63) *RVR*, 4.3.71 — *PLR-AS*.

(64) *AS-ED*.

(65) De Wag is de *Deutsch-Wallonische Arbeitsgemeinschaft*, de Waalse tegenhanger van de De Vlag.

(66) Medegedeeld door Dr. A. De Jonghe. Dr. A. De Jonghe is zo vriendelijk geweest de auteur enkele dokumenten ter beschikking te stellen, afkomstig uit het archief van het *Auswärtiges Amt* te Bonn. Deze dokumenten zullen door hem uitgegeven worden.

(67) *SD-Abschnitt Köln*, 5.9.1944 (*GRMA*, T 175, R 496, fr. 9358911).

kwam de vluchtelingenstroom volledig tot stilstand. Uiteindelijk werden, in die korte tijdspanne, 15.000 Vlamingen naar Duitsland geëvacueerd (68).

OPNEMING VAN DE GEEVACUEERDEN

Het Duitsland van 1944 kende reeds geruime tijd het probleem van de evacuatie. De voortdurende bombardementen op de grote steden hadden tot gevolg dat talrijke mensen, vooral kinderen en de *ausgebombten*, naar rustiger en minder bedreigde gebieden werden overgebracht. Op 7 juli had het *Reichsinnenministerium* een algemeen evacueringsschema opgesteld, waardoor voor de inwoners van de meest bedreigde steden en gebieden uitwijkingsmogelijkheden naar vooraf bepaalde streken waren voorzien. De voor een deel tot *Reichsverteidigungskommissar* (RVK) bevorderde *Gauleiter* moesten de evacuatie desgevallend organizeren. De NSV was belast met de verzorging van de geëvacueerden (69).

De Vlaamse vluchtelingen, die vooreerst vooral in de *Gau Köln-Aachen* belandden, waarvan Grohé, de *Reichskommissar* in België en Noord-Frankrijk, gouwleider was, stelden de gouworganizatie voor zware problemen. Er waren immers niet alleen de vluchtelingen uit België. Op 4 september 1944 had Grohé daarenboven reeds de beslissing moeten nemen Eupen-Malmédy te ontruimen, gevolgd door de evacuatie van Aken en omgeving op 11 september. Ondanks de tegenstand van de bevolking werden 246.000 mensen geëvacueerd, wat voor de gouwleiding een aanzienlijke verhoging van de reeds zware problemen betekende (70).

Het kwam er dus op aan de Vlaamse en Waalse vluchtelingen zo snel mogelijk *Köln-Aachen* te doen verlaten, om de gouworganizaties normaal, inzover dat in die periode nog mogelijk was, te laten funktioneren. De Vla-

---

(68) *Gesammtb. Wehrmachtbfh.*, p. 15 : *Die Organisation der Evakuierungsmassnahmen* geeft als getallen 27.000 Vlamingen en 15.000 Walen. Deze getallen zijn te hoog, zeker wat de Vlamingen betreft : Dr. R. Van Roosbroeck schatte het op een 16.000 mensen (Mededeling 2.2.1972), terwijl de door Krug von Nidda aan von Ribbentrop overgemaakte nota van de *Flämisch-Wallonische Ausschuss* van het *Auswärtiges Amt* op 5.12.1944 melding maakt van 15.000 *Evakuierte* (Dokumenten overgemaakt door Dr. A. De Jonghe). C. Verschaeve in zijn brief aan RFSS van 11 november 1944 geeft eveneens het getal 15.000 (in het Centrum *BDC* I, 11, 3 — tevens *GRMA*, T 580, R 70, ordner 335). Het te hoge cijfer van het *Gesammtb. Wehrmachtbfh.* is wellicht te verklaren door een verdedigingsreflex t.o.v. Jungclaus. Na de evacuatie werd Jungclaus, o.a. wegens ontoereikende maatregelen in verband met die evacuatie, in een lagere rang, naar een strijdende eenheid overgeplaatst. Hij sneuvelde, vermoedelijk tijdens een *Himmelfahrt* (zelfmoord)-operatie in Slovakije (*PLR* en *CT*).

(69) P. HÜTTENBERGER, *Die Gauleiter. Studie zum Wandel der Machtsgefüges in der NSDAP*, Stuttgart, Deutsche Verlagsanstalt, 1969, 8°, bibl., cart., ind., p. 169-172 : *Evakuierungsmassnahmen.*

(70) *Ibidem*, p. 190. Tevens *Bericht des Gauleiters Grohé*, van 28 september 1944, waarin Grohé vermeldt : *Diese Menschen* (Vlaamse en Waalse vluchtelingen) *mussten im Gau vorläufig aufgenommen, betreut und in die endgültigen Aufnahmegaue weitergeleitet werden. Diese Aufgabe stellte sowohl für die NSV als betreuende Organisation als auch für die politischen und staatlichen Dienststellen eine nicht unerhebliche Belastung dar* (*GRMA*, T 175, R 274, fr. 2771486-2771498).

mingen werden in hoofdzaak naar Ost-Hannover, met hoofdplaats Lüneburg, overgebracht. In de stations en verzamelkampen werd zeer veel werk gepresteerd door leden van de NSV en het *Deutsche Rote Kreuz* (DRK), dikwijls bijgestaan door De Vlagmensen, om de voeding en de slaapgelegenheden tijdens het transport te organizeren (71). Op dat ogenblik was het vervoer op alle verkeersnetten reeds zeer moeilijk geworden. De voortdurende bombardementen maakten snelle verbindingen kwasi onmogelijk. Zo is het niet te verwonderen dat de kolonne van de *Flakbrigade*, o.l.v. C. Turcksin, waarbij zich een 100-tal families en een aantal leiders van het VNV hadden gevoegd, pas op 9 september 1944 Lippstadt, waar de eenheid gekazerneerd zou worden, bereikten. Zij waren op 1 september uit Vilvoorde vertrokken, om via Eindhoven Duitsland te bereiken (72). Andere vluchtelingen zetten een week om van aan de Duitse grens te belanden in Hildesheim, terwijl een ander groepje, een twintigtal mensen, acht dagen nodig had om met een vrachtwagen vanuit Maastricht Lüneburg te bereiken (73).

Te Hannover kwamen talrijke Walen aan. De onmiddellijke omgeving van Hannover was immers toegewezen als verblijfplaats aan de gevluchte Walen (74). Vanuit Hannover werden Vlamingen tevens per trein naar Lüneburg gebracht. Het loont wel de moeite een rechtstreeks ooggetuige van de behandeling der geëvacueerden aan het woord te laten: « De spoorwegstations vulden [zich] met aangekomen vluchtelingen, de meesten uit België en Frankrijk, om in het *Deutsche Reich* hun toevlucht te zoeken. Het waren politiekers, [int]ellectuelen, zakenlieden, oud-collaborateurs, avonturiers, gestapo's en ook van die sukkelaars, die in de politiek waren verzeild, zonder enige noties ervan te kennen... Ze kwamen aan met snel samengeram[m]elde goederen, velen zelfs met enkel die kleding die ze aan hun lijf hadden. Terwijl er eveneens bestelwagens kwamen aangereden van een kaashandelaar, varkensslachter. Ja, het waren auto's met Belgische nummerplaten, rode cijfers op witte plaat! en zoiets hadden we al... lang niet meer gezien... Het Hannoverse station was een ontvangstcentrum geworden, zoals destijds toen wij als gedeporteerden in '43 aankwamen. Ook zij nu zouden niet met lege handen blijven, er werd ervoor gezorgd, niet alleen voor huisvesting, doch ook aan werkgelegenheid, zowel in fabrieken, privaatinstellingen, doch ook verantwoordelijke en « vertrouwelijk » plaatsen, dit zowel in de stad, en steden verder op Oostwaarts gelegen... Van het perron af konden hier (in de bomvrije schuilkelder) de vluchtelingen hun onderkomen vinden voor hun afgematte ledematen, en hun hongerige magen stillen uit de keuken van het DRK. In lange rijen stonden hier dan de tafels en zitbanken waar overvloedig warme spijzen, dikbelegde

---

(71) *PLR-AS.*

(72) *CT.*

(73) *RVH-PLR.*

(74) Cfr. nota voor von Ribbentrop door Wagner, 13 oktober 1944 (Kopieën van dokumenten, afkomstig uit het *Auswärtiges Amt*, op het Auditoraat-generaal, Algemene Dokumentatie, onder de naam van de ambtenaar die toen, einde 1944, begin 1945, met de Belgische problemen belast was: Krug von Nidda. Referentie voortaan: *AGAD*-Krug von Nidda).

boterhammen en als specialiteit de krachtige noedelsoepen in vleesnat en vleesstukjes opgediend werden. Dit alles kosteloos en zonder... rantsoenzegels ! » (75). Het merendeel der Vlamingen kwam terecht op de Lüneburgerheide, in Lüneburg zelf, te Verden, te Soltau, — waar later de Vlaamse SS-Divisie zou opgesteld worden —, te Egestorf, te Lüchow enzoverder. Het NSV had daar onmiddellijk een Vlaamse Verbindingsman aangesteld, S... T... (76), die moest zorgen dat alles zo goed mogelijk verliep (77). De gelukkigen, of diegenen die relaties hadden, kregen onderdak bij partikulieren. De Duitsers, die zo geëvacueerden opnamen, waren meestal zeer behulpzaam, alhoewel sommigen het wel « dom » vonden van die *Flamen* nog in een Duitse overwinning te geloven (78). Minder goed verliep het met de vluchtelingen, die in kampen of geïmprovizeerde gemeenschapshuizen terecht kwamen. Voor hen was er weinig voorzien : gemeenschapskeukens, waar ze zelf hun plan konden trekken ; strolagers, waar zij de nacht konden doorbrengen (79). Daarbij kwam dan nog dat de meeste vluchtelingen geen voorzorgen genomen hadden voor hun vlucht. Een groot deel van hen was immers gevlucht uit vrees, voor wat er bij de bevrijding met hen zou gebeuren.

Alle geëvacueerden waren echter niet op de Lüneburgerheide terechtgekomen en tijdens de overhaaste vlucht waren talrijke families gescheiden. Het was geen zeldzaamheid, dat zeer naaste familieleden eenvoudigweg in België waren gebleven, hetzij dat zij niet verwittigd waren geworden, hetzij dat zij de laatste trein of het laatste vervoermiddel om te vertrekken gemist hadden. De bezorgdheid om die achtergeblevenen deed het ellendig gevoel van de vluchtelingen nog toenemen, vooral wanneer de eerste berichten over de repressie in België doorzijpelden. De Vlaamse pers in Duitsland zorgde er ook voor dat die berichten verspreid werden, om de solidariteit en de wil om door te vechten en door te werken te verstevigen.

Belangrijk voor de Vlamingen, die hun familie terug wilden vinden, waren de « Vraagbakens », « Wij zoeken », « Feldpost » en andere zoekrubrieken in de kranten waarin kosteloos inlichtingen over familieleden en vrienden konden gevraagd worden. Ook werden de nuttige adressen gepubliceerd, waar hulp zou geboden worden, en waar klachten konden geformuleerd worden. Zo publiceerde de *Vlaamsche Post* op 5 november 1944 de volgende mededeling : « Uitwijkelingen in Ost-Hannover ! In de gouw Ost-Hannover kunnen alle Vlaamsche uitwijkelingen en arbeiders zich met hun wenschen en hun klachten wenden tot : Gouwverbindingsman Kd.A.V., (20) HANNOVER, Nikolaistrasse, 7. — den Vlaamschen DAF-Betreuer Kd.L.V., DAF-Gauwaltung,

---

(75) Persoonlijke herinneringen van Anton Coolen, weggevoerd arbeider, 77 p. getypt (Enquête Nationaal Verbond Werkweigeraars en Weggevoerden, 1970), voortaan geciteerd A. Coolen, hier p. 53-54.

(76) Van personen die een rol gespeeld hebben in het kader van deze studie maar van wie die rol tot dusver niet bekend is, worden alleen de initialen van naam en voornaam vermeld, voor zover zij niet door de auteur om de toelating hun naam en hun herinneringen te vermelden gevraagd werden.

(77) *PLR.*

(78) *PLR-RVR*, 2.2.72.

(79) *RVR*, 2.2.72.

Onder de leiding van Edgard Dilve

De Geuzen

Weekblad der Vlamingen

2e Jaargang / Nr. 6 — Berlijn, Zondag 21 Januari 1945 — Prijs 40 Pfg.

VLAANDEREN VRIJ!

Onze jongens van de "Langemark"

Hier en Ginder

Onverzettelijk geloof in Duitschland's overwinning

Rede van den Führer bij 25e verjaardag van het Partijprogram

DE VLAAMSCHE POST

NIEUWSBLAD VOOR DE VLAMINGEN IN DUITSCHLAND

4de Jaargang — Plauen, 5 November 1944 — Nr. 40

Vrede binnen veertien Dagen?

En dan...?

Is het Engelsche Volk oorlogsmoe?

Groeiende mistevredenheid

Balming

STRIJDBLAD VAN HET NATIONAALSOCIALISTISCHE VLAANDEREN

VERSCHIJNT WEKELIJKS

RIJK EN SOCIALISME

VLAANDEREN VRIJ!

2de Jaargang Nr. 57 — Donderdag, 15 Maart 1945 — Prijs 20 Pf

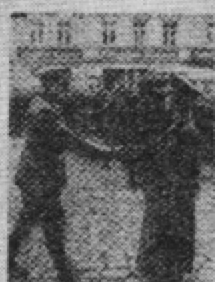

Van de spade naar het geweer

De Landsleider op bezoek bij de Vlaamsche arbeidsmannen

Ir. Van Thillo aan het woord

Uit de toespraak van den Landsleider

Jalta — een tweede Versailles!

De Vlaamse pers in Duitsland, einde 1944-1945.

LUENEBURG, Schiesgrabenplatz, 10. — de DEVLAG, Lüneburg, Rotestrasse, 14 ».

Het waren vooral de adressen van de plaatselijke De Vlag-vertegenwoordigingen in de gouwhoofdplaatsen, die medegedeeld werden :

Berlin W 15, Uhlandstrasse 175	Tel. 91 16 08
Bremen, Sögestrasse 49	2 46 34
Dortmund, Betenstrasse 12	2 31 39
Dresden A 1, Mozinskystrasse, 21	1 69 25
Düsseldorf, Karl-Theodor-Str. 10	2 75 88
Essen, Moltkeplatz 27	2 40 08
Frankfurt a.Main, J. Haydn-Str. 92	7 14 84
Halle-Saale, Barbarastrasse 11	3 51 57
Hamburg 36, Esplanade 37	34 49 16
Hannover, am Archiv 1 (Regierung)	4 42 22
Hildesheim, Bankplatz 1	20 22 21
Kassel, Karthäuserstrasse	
Köln, Sedanstrasse 11	7 27 67
Lüneburg, An den Brotbänken 1 a	43 44
Magdeburg, Blauebeilstrasse 9	2 13 57
München, Briennerstrasse 36	2 76 15
Münster i.W., Breul 23	2 28 96
Stuttgart, Lederstrasse 6	2 62 56
Weimar, am Graben 1	24 05
Wien 65/8, Fuhrmannsgasse 18 a	4 85 44 (80).

Een dergelijke infrastruktuur betekende propagandistisch heel wat voor de De Vlag. De gedesoriënteerde en in het begin ook volledig gedesorganizeerde vluchtelingen waren blij daar te kunnen aankloppen. En voor hen, die overtuigd waren dat het tij nog zou keren, was het normaal dat ze zo spoedig kontakt zochten. Andere adressen kwamen zich daarbij voegen. De plaatselijke Vlaamse verbindingsmannen van het DAF voor de in Duitsland tewerkgestelde arbeiders, die reeds vroeger dicht aanleunden bij de De Vlag (81), stelden zich

belw 7

(80) *Vlaanderen Vrij*, na 21 september 1944. — Het formaat van het knipsel (37,5 cm. breed) waarin de lijst gepubliceerd werd, werd door geen enkel ons gekend blad in Duitsland gebruikt. Toch menen we te mogen aannemen dat het om een eksemplaar van *Vlaanderen Vrij* gaat, ondanks het verschil in formaat. In « Vraagbaak » kan men immers lezers : « Kd. O...L... verzoekt zijn dochter Karolina, die waarschijnlijk in Thüringen verblijf houdt, haar adres te melden aan *Vlaanderen Vrij* ». We dateren het bericht van na 21 september omdat een bericht « Per geheime zender van onzen specialen correspondent ter plaatse » de intrede van de prins-regent te Brussel beschrijft. Vermoedelijk zijn de eerste eksemplaren van *Vlaanderen Vrij* op een groter formaat verschenen. Wat de datering betreft, kan men slechts verwijzen naar het feit dat het vroegste, ons bekende nummer van *Vlaanderen Vrij* dateerde van 21 november 1944 en het nummer 29 van de eerste jaargang droeg. Volgens die datering en nummering zou het eerste nummer naar rato van 6 nummers per week, zoals dat later het geval is, op woensdag 19 oktober 1944 verschenen zijn. De eigenaar van dit knipsel noteerde als enige referentie « Een Vl. Weekblad » (A. Coolen, p. 55). De vermelde lijst komt grosso-modo — enkele adressen werden gewijzigd en het adres te Keulen van de gouw Keulen-Aken viel weg — overeen met de lijst van de « Gouwsekretarissen van de DeVlag », gepubliceerd in *De Vlaamsche Post*, 15 januari 1944.

(81) Meestal waren de kontakten tussen die Vlaamse Verbindingsmannen van het DAF en de De Vlag zeer goed. In bepaalde gouwen waren alle Verbindingsmannen tevens celleiders van de De Vlag. Zie hiervoor o.a. « Gouwverbindingsman W. heeft grootsche plannen. Er wordt gezorgd voor onze arbeiders in de gouw Westfalen-Nord », in *De Vlaamsche Post*, 5 februari 1944.

ook ter beschikking, zodat weldra in elke grote plaats een *Dienststelle* aanwezig was. Centrum van dat alles was Hildesheim. Daar had de De Vlag sinds geruime tijd haar hoofdbureau, onder leiding van *SS-Sturmbannführer* Lenz (82). Vandaaruit zal de administratie van de « Landsleiding » trachten alle Vlamingen te bundelen.

Hoe was nu praktisch de toestand voor de geëvacueerden ? Een idyllisch beeld wordt ons voorgetoverd in een SS-PK-bericht, verschenen in de loop van oktober 1944 : « En als men thans bij Lüneburg door de in de heide verspreide dorpen wandelt, dan klinken u van alle kanten de sappige Vlaamsche dialekten in het oor. Hier staan Vlaamsche huisvrouwen uit het Kortrijksche aardappelen te schillen voor het gemeenschappelijk middagmaal, wat verder wordt door Leuvensche en Brusselsche vrouwen en meisjes de *groote wasch geslagen* en in een anderen hoek staat de dampende keukenketel waar, onder de hoede van een stevige blonde Antwerpsche, de krachtige soep staat te koken ». Hetzelfde bericht noteert dat het met de huisvesting wel nog niet helemaal op wieltjes loopt, maar alles komt wel spoedig in orde, « daarvoor staat de wonderbare Duitsche organisatiegeest borg ». Voor de kinderen zorgen Vlaamse onderwijzeressen en verpleegsters. En de belofte volgt dat er spoedig Vlaamse scholen zullen geopend worden (83).

De werkelijke toestand was niet zo rooskleurig. Op 21.9.44 telegrafeerde *SS-Gruppenführer* Lauterbacher, gouwleider van Südhannover-Braunschweig, lid en beschermer van de De Vlag, en vriend van Van de Wiele, aan Himmler. Na een bespreking met Van de Wiele en na een onderzoek van de toestand der Vlamingen in de gouw Osthannover, stelde hij voor *die etwa 8000 flämischen Flüchtlingen im Gau Südhannover-Braunschweig endgültig unterzubringen... Mein Vorschlag resultiert aus der Ueberlegung, dass man in Osthannover anscheinend mit den Flamen nichts anzufangen weiss, andererseits aber hier ihre völkische Betreuung sichergestellt wäre.* Het telegram besluit met de vermelding dat die opneming in Lauterbachers gouw ook wegens de aanwezigheid van de *Geschäftsstelle der De Vlag in Hildesheim* aan te raden is (84).

Deze stellingname van Gauleiter Lauterbacher mag wel even toegelicht worden. De De Vlag, volgens haar statuten als *Duits-Vlaamse Arbeidsgemeenschap — Deutsch-Vlämische Arbeitsgemeinschaft*, omvatte een afdeling in Vlaanderen en een afdeling in Duitsland. De Duitse afdeling was per gouw ingedeeld. Hoe dan in elke gouw de organizatie uitgebouwd werd, hing in hoge mate af van de Gouwleiders, de hoogste NSDAP-instantie in die administratieve indeling. Als deze laatsten enige inspanning deden, om de De Vlag te propageren, ontstond er een belangrijke kern. Zo was Lauterbacher reeds voor de oorlog lid van de De Vlag (85). Daardoor is het ook begrijpelijk dat

(82) *Deutsch-Vlämische Arbeitsgemeinschaft. Hauptgeschäftsstelle Reich*, Hildesheim, Bankplatz 1. — *JVDW — De Vlaamsche Post*, 10 juni 1944.

(83) In krantenknipsel, vermeld in voetnoot 80.

(84) *GRMA*, T 580, R 70, ordner 335. (Tevens Koblenz, NS 19-251, folder 85, medegedeeld door Dr. A. De Jonghe).

(85) *JVDW*.

de *Hauptgeschäftsstelle Reich* van de De Vlag te Hildesheim, in de gouw Südhannover-Braunschweig, gevestigd was.

De De Vlag werd door de meeste Duitse instanties en vooral door de SS beschouwd als de organizatie, die in Vlaanderen de gedachte van het Groot-Germaanse Rijk het verst propageert. Of dit nu *Eindeutschung* betekende, zoals door de tegenstrevers van de De Vlag gedacht werd, of een min of meer losse federale organizatie zoals de « Rijksgedachte » door De Vlagleden wel eens omschreven wordt, doet hier weinig terzake. Wel is het een feit dat in die Germaanse optiek Niedersachsen, waarin de gouw Südhannover-Braunschweig gelegen was, door Himmler in 1943 was uitgeroepen tot kernstreek van het Germanendom, met o.a. te Hannover zelf het *Langemarck-Studium* (86) en het « Germaanse Huis », dat een centrum voor Germaanse kultuur moest worden (87).

Lauterbacher zelf stond zeer sympatiek tegenover de Germaanse gedachte. In 1943 had hij tevens voor zijn gouw het peterschap aanvaard over het pas opgerichte *III. (germ.) SS.PZ.-Korps*, aangevoerd door *SS-Obergruppenführer* en *General der Waffen-SS*, F. Steiner, dat de bundeling van de Germaanse vrijwilligers moest worden (88). De *Völkische Betreuung*, die Lauerbacher in zijn telegram vermeldt, moet dan ook in die Germaanse optiek gezien worden.

Het telegram van Lauterbacher werd door Himmler welwillend ontvangen, en met een *Blitz-Fernschreiben* kwam het antwoord : *Ich bin Ihnen sehr dankbar, dass Sie die 8000 flämische Flüchtlinge im Gau Südhannover-Braunschweig unterbringen wollen* (89).

Er school echter een addertje in het gras. In principe mocht de verplaatsing van de Vlaamse vluchtelingen naar Südhannover-Braunschweig gebeuren, maar deze verplaatsing werd gesaboteerd door het *Reichsinnenministerium*, dat nochtans onder Himmler ressorteerde. Deze diensten weigerden een ruil door te voeren, zoals voorgesteld door Lauterbacher (90), maar eisten integendeel dat de 8000 Vlaamse vluchtelingen bij de Duitse geëvacueerden uit de gouw Keulen-Aken, voor wie Südhannover-Braunschweig een normale uitwijking-

---

(86) Het *Langemarck-Studium* was een middelbaar onderwijs-instelling, voorbehouden aan begaafde, maar niet bemiddelde jongeren uit « Germaanse » landen. Zij werden er klaargestoomd, in nationaal-socialistische zin, voor hoger onderwijs. Het behoorde tot de goede toon, na beëindiging van het *Studium*, toe te treden tot de *Waffen-SS*. Na de oorlog zou men dan verder kunnen studeren.

(87) De inhuldiging van dit « Germaanse Huis » op 13 mei 1943 werd een « mijlpaal in de wording van het Rijk » genoemd door Dr. J. Van de Wiele in *Balming*, 23 mei 1943.

(88) Lauterbacher schreef in zijn artikel *Flandern und das Reich* in *DeVlag*, juni 1943 : *Der Gau Südhannover-Braunschweig als Kernraum besten Germanentums hat vom Reichsführer SS den verpflichtenden Auftrag der Pflege und Betreuung des germanischen Volkstums in politischer und kultureller Hinsicht erhalten. Die Schaffung des « Germanischen Hauses » in Hannover als geistiger und arbeitsmässiger Mittelpunkt dieses Auftrages sowie die Uebernahme der Patenschaft über das germanische SS Panzerkorps durch den Gau Südhannover-Braunschweig sind Ausdruck der praktischen Verwirklichung dieser Arbeit.* — Meer gegevens over dat *Panzerkorps* in W. TIEKE, *Tragödie um die Treue*, Osnabrück, Muninverlag, 1968, 8°, ann., cart., ill., 244 p.

(89) Zie voetnoot 84.

(90) *Allerdings müssen dafür 8-10.000 Volksgenossen aus dem Gau Köln-Aachen statt nach hier (= Südhannover-Braunschweig) nach Osthannover umgeleitet werden.*

streek was, gevoegd zouden worden (91). In Südhannover-Braunschweig waren daarenboven ook de Waalse uitwijkelingen gevestigd geworden. Daardoor kwam de verhuizing naar Südhannover-Braunschweig niet tot stand.

Wat er wel gebeurde was een verslechtering van de toestand der vluchtelingen. Priester Verschaeve, naar wie het merendeel der « bannelingen », zoals de vluchtelingen zich wel noemen, opziet als naar een vader, noteerde in zijn oorlogsherinneringen : « Wat de andere nood van Vlaanderen betreft, de nood der uitgeweken Vlaamse mensen, die dolen, die in legeringen samengeperst leven als schamele kudden, daarin heb ik weinig kunnen ingrijpen. Des te heviger heb ik met hen meegeleefd en 't hart voelen krimpen onder het schrijnend leed waarvan ik de oorgetuige was... Ik hoopte dat de eerste dagen de slechtste zouden zijn en dat de tijd meer en beter orde en ook afstompen van de scherpte der pijn zouden brengen. De tijd is immers mild als God... ! Het ging echter andersom : de brieven werden hoe langer hoe wanhopiger, vlijmend, verwijtend. Ooggetuigen kwamen en vertelden ongelooflijke toestanden. Ik greep, daar ik geen practische middelen kende, en daar de ondergeschikte Duitse diensten tot welke ik me richtte, versaagden, naar de pen en schreef aan den Reichsführer, Godebevolen dus ! Ik kon niet zwijgen, ik moest spreken over Duitslands fouten met Duitslands hoofden. Ze te verzwijgen ware oneerlijk. Dulden is beledigen (92) ».

Weer voelen de Vlamingen zich bedrogen. Wanneer ze vergelijkingen beginnen te maken met de situatie van geëvacueerden van andere landen, en vooral dan met de Walen, worden zij kregelig : *Die Vlamen fragen sich aber wie's dann kommt dass Reichsgenossen* (zoals zij in *allen öffentlichen Reden und selbst Anordnungen anerkannt* zijn (93)), *immer als Ausländer behandelt werden ? Warum Wallonen (siehe eine Kundgebung von Degrelle in Hannover also nach einer pompösen rednerischen Prahlerei) sofort alle privat untergebracht wurden, indem jetzt noch in Verden, in Lüchow u.s.w. die Vlamen auf Stroh und ohne Decke lagern müssen. Warum Holländer, die so feindlich immer Sich betrugen, Fleisch erhalten, da die Vlamen in selber Lokal von Verden immer Suppe, Kartoffel und Kohl erhielten ? u.s.w.* (94). Ook in Duitsland keken de Vlamingen dus nauw toe of de Walen niet bevoordeligd werden (95).

Maar de geformuleerde klachten waren reëel. Alhoewel, aldus het eindrapport van de *Abwicklungsstelle Militärbefehlshaber und Höheren SS- und Polizeiführer in Belgien und Nordfrankreich*, de nodige dokumenten voor de ondersteuning van de familieleden van *Waffen-SS*-vrijwilligers aan de bevoegde

---

(91) *... das Reichsinnenministerium hat die Durchführung dieses Vorschlages dadurch vereitelt, dass er keinen Austausch gestattete, sondern die 8.000 Flamen dem Gau Süd-Hannover zusätzlich zu den sonstigen Evakuierten übergeben wollte.* In de *Stellungnahme zu dem Brief von Dr. Verschaeve an den Reichsführer-SS* door *SS-Hauptamt, Amt D, Weststelle* (in het Centrum bewaard als *BDC* I, 11, 3 — tevens *GRMA*, T 580, R 70, ordner 335).

(92) C. VERSCHAEVE, VIII, p. 523.

(93) C. Verschaeve aan Himmler, 11 november 1944 (referenties in voetnoot 68).

(94) *Ibidem.*

(95) *RVR*, 2.2.72.

burgemeesters in de *Aufnahmegaue* waren toegestuurd, zodat hun de nodige onderhoudsgelden konden uitgekeerd worden (96), liep die ondersteuning mis. De Landsleider Dr. J. Van de Wiele, zag zich op 8 november 1944 verplicht aan Himmler te schrijven : *Leider habe ich nicht verhindern können, dass acht Wochen nach der Evakuierung, die Familienangehörigen der Waffen-SS Männer weiterhin in Gemeinschaftslagern auf dem gleichen Stroh mit dem gleichen Ungeziefer schlafen müssen, wodurch bereits Seuchen und Todesfälle vorgekommen sind* (97). En Verschaeve, in zijn reeds hoger vermeld schrijven aan Himmler, voegt daaraan toe : *Ich weiss auch dass fast alle Vlamen sich gerne für die Langemarck melden möchten, wenn sie das Los ihrer Frauen und Kinder menschlich gesichert wissen. Das ist aber nicht der Fall.* En die opmerkingen waren gegrond. De verzorging in Osthannover verliep zes weken lang in wanorde, pas op 13 oktober kreeg het NSV de officiële opdracht van de hoogste rijksinstanties de Vlamingen te helpen (98). Een verzachtende omstandigheid werd nochtans ingeroepen : de situatie in Osthannover was niet gemakkelijk, daar het een eerder dun bewoond gebied was, met weinig woonruimte, veel militaire opleidingsterreinen en daarenboven nog uitwijkingsgouw voor Hamburg, Harburg, Braunschweig en Hannover. Dat alles belette toch niet dat men toch van een zekere vorm van sabotage of discriminatie kon gewagen : *So wurde u.a. die Abschaffung der Strolager* (sic) *vom Innenministerium als zu grosszügig bezeichnet* (99). Ook de klacht over de behandeling van de families der *Waffen-SS*-vrijwilligers werd ontvankelijk verklaard. Immers *Die Familieangehörigen der SS-Freiwilligen haben bis heute ihre Familienunterstützung entweder gar nicht oder nur teilweise erhalten. Die Auszahlung der Familienunterstützung geschieht ebenfalls durch die innere Verwaltung, wobei nach hiesigen Feststellungen die grössten Ungerechtigkeiten und unerträgliche Behandlungsweisen vorkommen. Die zahlreiche Versuche... hier Abhilfe zu schaffen, stossen auf das Unverständnis zahlreicher Beamten, die bis in das Reichsinnenministerium hinein für diese Aufgaben kein Verständnis aufbringen* (100). Ondanks alle tussenkomsten echter blijft die toestand voortbestaan. Nog op 15 december 1944 wijst een *Stimmungsbericht der Feld- und Heimattruppenteile* op de klachten, die de vrijwilligers bij de *Waffen-SS* hebben over de behandeling van hun familie (101).

---

(96) *Gesammtb. Wehrmachtbfh.*, p. 12 : *Das Fürsorgekommando der Waffen-SS stellte in den Aufnahmegauen die Anschriften der einzelnen Angehörigen fest, damit die Fürsorgeakten der betreffenden Familien an die zuständigen Bürgermeister zwecks Auszahlung des Unterhaltes ausgehändigt werden konnten. Diese Arbeit ist bereits abgeschlossen.*

(97) Brief van Dr. J. Van de Wiele aan RFSS Himmler, 8 november 1944. (In het Centrum bewaard als *BDC* I, 10, 2 — Tevens *GRMA*, T 580, R 70, ordner 335).

(98) *Stellungsnahme zu dem Brief von Dr. Verschaeve an den Reichsführer-SS*, reeds geciteerd voetnoot 91. — *Die Zustände in den Lagern sind teilweise recht unbefriedigend. Die Betreuung soll nunmehr von der inneren Verwaltung auf die NSV übergehen*, in reeds geciteerde nota van Wagner, 13 oktober 1944 (cfr. voetnoot 74).

(99) *Stellungnahme zu dem Brief von Dr. Verschaeve an den Reichsführer-SS.*

(100) *Ibidem.*

(101) *5. Die wallonischen Freiwilligen führen Klage darüber, dass Ihre aus Belgien nach Deutschland gebrachten Familien keine Unterstützung erhalten, sodass diese Familien in wirtschaftliche Notlage geraten sind. Dasselbe gilt für die flämischen und niederländischen Freiwilligen* (*GRMA*, T 175, R 30, fr. 2537553).

Aan die misbruiken een einde te maken en een, alle omstandigheden in acht genomen, goed bestaan voor de vluchtelingen op te bouwen, werd een van de opdrachten van de « Vlaamse Landsleiding ».

EEN VLAAMSE REGERING IN DUITSLAND ?

Wat verstaat men nu onder de *« Vlaamse Landsleiding »* ? Bij het einde van de bezetting was Dr. J. Van de Wiele, Landsleider van de De Vlag, uitgegroeid tot dé gesprekspartner in Vlaanderen voor de Germaanse politiek, zoals die gevoerd werd door de SS, voornamelijk door Himmler en Berger, hoofd van het *SS-Hauptamt*. Na de evacuatie van België werd Van de Wiele de enige Vlaamse politieke figuur, die over een werkbasis beschikte. Hij kon ook reeds bogen op een grote propagandistische uitbouw onder de Vlaamse arbeiders die in het Rijk tewerkgesteld waren. Van in het begin van de tewerkstelling in Duitsland had de De Vlag zeer veel propaganda gevoerd, om die arbeiders warm te maken voor het nieuwe socialisme. Daarbij werd nogal gebruik gemaakt van het feit dat, door haar tweeledige Duits-Vlaamse struktuur, de De Vlag er prat kon op gaan het enige Vlaamse politiek-erkende organisme in het Rijk te zijn (102). De *Vlaamsche Post* zorgde er eveneens voor dat de aktiviteiten van de De Vlag onder de arbeiders bekend werden (103).

In de eerste dagen van september had Van de Wiele zich te Keulen gevestigd. Daar hij goede kontakten had met veel ambtenaren van Grohé's administratie (vooral vrienden uit de De Vlag, toen die organizatie vóór de oorlog nog een kulturele politiek voerde van ontmoetingen en wisselwerking met Duitsers), lukte het hem vrij spoedig een begin te maken met de organizatie van de verspreide Vlamingen (104). Te Keulen werd tevens aangevangen met de radiopropaganda naar België (105). Van de Wiele trachtte er ook zoveel mogelijk mensen uit de De Vlag-leiding rond zich te verzamelen. Onderhandelingen werden gevoerd met Grohé zelf en Florian, ook een De Vlag-sympatizant en gouwleider van Düsseldorf, om de vluchtelingen op te nemen (106). Uiteindelijk kwamen de meeste vluchtelingen toch op de Lüneburgerheide terecht, alhoewel ook in München, Berlijn en Hamburg groepen Vlamingen belandden (107).

---

(102) F. SELLESLAGH, *De klandestiene KAJ in Duitsland (1942-1944)*, p. 108 in deze *Bijdragen*.

(103) E. DE BENS, *Inventaris van de Belgische gecensureerde informatiepers tijdens de tweede wereldoorlog*, Brussel, 1968, p. 105.

(104) *JVDW*.

(105) *Nachdem ich mehrere Tage beim Reichskommissar Grohé in Köln gearbeitet, u.a. die Störpropaganda nach drüben organisiert hatte...*, in de brief van Van de Wiele aan RFSS, 8 november 1944.

(106) Deze onderhandelingen om de vluchtelingen in de grensgouwen Köln-Aachen en Düsseldorf onder te brengen, hangen vermoedelijk samen met de hoop van die Vlamingen op een spoedige terugkeer. Het hele verblijf in Duitsland zou immers slechts een drietal weken duren, volgens « bepaalde inlichtingen », aldus *AS*.

(107) *JVDW*.

Wegens de uitgebouwde organizatie van de De Vlag kwamen meer en meer mensen aankloppen op de verschillende bureaus en een centralizatie drong zich op. De *Hauptgeschäftsstelle* te Hildesheim kon wel de administratie verwerken, maar bood geen plaats genoeg om uitbreiding te nemen. Door bemiddeling van *SS-Obergruppenführer* Berger, leider van het *SS-Hauptamt* en tevens president van de De Vlag (108), kreeg Van de Wiele van zijn vriend Lauterbacher de beschikking over het *Schloss* Waldeck-Pyrmont, te Bad-Pyrmont, in de buurt van Hameln (109). Bad Pyrmont was voor de oorlog een modieus kuuroord geweest, met honderden afgrijselijke villa's, maar in een bosrijke omgeving (110). De eigenaars, de vorstelijke familie Waldeck-Pyrmont, hadden het *Schloss* onder de naam *Haus Germanien* ter beschikking gesteld als lazaret voor soldaten van het *III. Germanische SS-Panzerkorps* (111). Het gehele kuuroord was trouwens in een immens lazaret omgetoverd.

Het sombere kasteel, een barokke bovenbouw was opgetrokken op zware middeleeuwse muren, werd gedurende twee maanden het centrum van de door de Duitsers aangemoedigde aktiviteit van de Vlamingen in Duitsland. Van alle kanten kwamen bekende figuren, zowel politieke als wetenschappelijke, naar dit centrum toe.

Priester C. Verschaeve vertrok reeds op 6 september 1944, uit Weimar, waar hij verbleef, naar Bad-Pyrmont. Van zodra hij had gehoord dat er aan enige organizatie der Vlamingen gewerkt werd, kwam hij helpen (112). Vooral het feit dat Dr. J. Van de Wiele de leiding had, spoorde hem daartoe aan. Reeds in maart 1944 immers had Verschaeve geopteerd voor de ideeën, belichaamd door de De Vlag, zonder zelf effektief lid te worden. Hij had een grote bewondering voor Van de Wiele, in wie hij de man zag die de Vlamingen moesten volgen. Want, zo schreef hij aan Van de Wiele, « Uw Volk ! Germanië ! zijn de twee stralen van uw ideaal » (113). Wat echter weer een licht werpt op de schijnbare tegenstrijdigheid van de Duitse politiek, die er steeds op gericht was voor alles de Duitse belangen veilig te stellen en daarom steeds weer opnieuw een andere figuur in reserve wilde hebben, is de brief die Verschaeve te Weimar ontving. Men verzocht hem de leiding van een regering van Vlamingen op zich te nemen. Hij wilde het niet in overweging nemen (114). Blijkbaar was dus ook Van de Wiele slechts een bepaalde etappe

Belvo (8)

(108) A. DE JONGHE, *op. cit.*, p. 89, noot 59.
(109) Brief van Van de Wiele aan RFSS, 8 november 1944.
(110) C. VERSCHAEVE, VIII, p. 524.
(111) In *Vortragsnotiz betr. Arbeiten des « Landesleitung Flandern »* door Wagner, begin november 1944 (*Politisches Archiv Bonn, Inland II g*, 345, *Belgien*, 2, 1944-1945 — Cfr. A. DE JONGHE, *op. cit.*, p. 101, noot 96 — Tevens *AGAD*-Krug von Nidda). De erfprins *Fürst* Josias zu Waldeck-Pyrmont had zelf de graad van *SS-Obergruppenführer und General der Polizei* (*Almanach de Gotha*, 1944, Gotha, Justus Perthes, p. 126).
(112) Schrijven van M. Van de Walle, ziet voetnoot 46.
(113) *Ihr Volk ! Germanien ! sind die beiden Strahlen ihres Ideal*, luidt het in de bewaarde Duitse vertaling. De originele brief dateert van 10.3.1944. De vertaling kwam uiteindelijk bij Himmler terecht (*GRMA*, T 580, R 70, ordner 335).
(114) C. VERSCHAEVE, I, p. 807-808.

voor de Duitse politieke aspiraties t.o.v. Vlaanderen. Ook Rob. Van Roosbroeck werd, toen hij reeds een tijd te Bad-Pyrmont verbleef, gepolst om de leiding van de « Vlaamse Landsleiding » over te nemen (115).

In de loop van september 1944 begon aldus Van de Wiele als « Landsleider » een staf op te bouwen (116). De vooraanstaande personaliteiten, van wie hij verwachtte dat ze met hem wilden meewerken, vroeg hij naar Bad-Pyrmont te komen. Antoon Samyn ontving te Lüneburg, in de kazerne, waarin hij met andere vluchtelingen ondergebracht was, een schrijven, waarin hij gevraagd werd Bad-Pyrmont te vervoegen (117). Rob Van Roosbroeck werd te Lüchow verwittigd, dat zijn aanwezigheid te Bad-Pyrmont op prijs gesteld wordt (118). E. Delvo was, nadat hij van Jülich naar Berlijn gereisd was, op de centrale diensten van het *Deutsche Arbeitsfront* beland. Daar vroeg hij waar de Vlamingen zich bevonden. « Allen zijn naar Bad-Pyrmont », klonk het antwoord. Op « wie zijn die allen ? » werd geantwoord « Van de Wiele en zijn medewerkers ». « En het VNV ? ». *VNV ist leider nicht hier. Hier trennen sich die Geister !*. Delvo is dan naar Bad-Pyrmont gegaan (119). Nog talrijke andere Vlamingen kwamen zich daar omheen voegen.

Het belangrijkste probleem voor de Vlaamse leiders, die zich omheen Van de Wiele verzameld hadden, was de eenheid te verwezenlijken onder de Vlamingen in Duitsland. Vooral Verschaeve en Borms spanden er zich voor in. Dr. Borms, de aktivist van de eerste wereldoorlog, C. Verschaeve, de raadgever van de Frontbeweging aan de IJzer, en Prof. Antoon Jacob, eveneens aktivist, werden de hoogste beschermers van de Landsleiding. Onder het voorzitterschap van C. Verschaeve, vormde dit drietal de adviesraad ervan (120). Geen van hen was lid van de De Vlag geweest, wat dus uitgelegd kon worden als het bewijs, dat de Landsleiding op brede basis wilde werken en de verdeeldheid uit het verleden wilde overwinnen (121). Zij moesten voor alles trachten de

---

(115) *RVR*, 4.3.71.

(116) *4. Der Führer der flämische Volksgruppe, Dr. Van de Wiele, hat erst in Bad Pyrmont, jetzt in Hildesheim (später evtl. Potsdam) eine sogenannte 'flämische Landesleitung' eingerichtet.* Aantekening betreffende *Belgien-Komitee* door Krug von Nidda, 10 november 1944 (*AGAD*-Krug von Nidda).

(117) *AS.*

(118) *RVR*, 4.3.71 — In zijn brief van 10.3.72 herinnert RVR zich dat hij einde september te Bad Pyrmont aankwam.

(119) *ED.*

(120) « Met E.H. Cyr. Verschaeve en Prof. Jacob maakte Borms deel uit van de Adviesraad der Vlaamsche Leiding, die waakte over gaafheid, de onaantastbare gaafheid van de Vlaamse idee, van de Vlaamse eigenheid in alle beslissingen ». *Borms, een leven van liefde en trouw*, Brussel, Boekengilde Brederode, 1951, p. 94.

(121) Aantekening Krug von Nidda, 5.12.1944 (*Politisches Archiv Bonn, Inland II g, 345 Belgien*, 2, 1944-1945. Dokument meegedeeld door Dr. A. De Jonghe). *2. Die Landesleitung zerfällt in Mitglieder, die ihr als Repräsentanten des Flamentums angehören, so Cyriel Verschaeve, Ehrendokter der Universität Köln, bekannter flämischer Dichter, ferner Dr. Borms, Aktivist von 1914/1918 und Professor Dr. Jacobs (sic), Universitätsprofessor in Hamburg u. Gent. Alle Vorgenannten sind keine Mitglieder der Deutsch-Flämischen Arbeitsgemeinschaft.* — A. Jacob was tevens advizeur voor het *SS-Hauptamt*. Zie A. DE JONGHE, *op. cit.*, p. 101, voetnoot 96. — C. Verschaeve, Prof. Jacob en Prof. Rob. Van Roosbroeck waren daarenboven leden van de Vlaamse kultuurraad tijdens de bezetting.

eenheid te bewerkstelligen. Deze adviesraad moest Van de Wiele bijstaan, hem raad geven, maar had zich niet in te laten met het praktische werk (122). Verschaeve fungeerde als voorzitter, telkens de Landsleiding vergaderde (123).

De kreupele Borms wierp zijn hele morele gezag van tot dan toe aan geen partij gebonden persoonlijkheid in de weegschaal om tot die vurig verlangde eenheid te komen (124). Vooral Verschaeve drukte de hoop op en de noodzaak van eenheid onder de Vlamingen uit : « De tijd is daar dat de Vlamingen onder Vlamingen geen harde en stugge lijnen van partijen, gezindheden, standen, enz... trekken, maar dat ze nog slechts één kracht en één liefde, slechts een band meer voelen : Vlaanderen ! Eendracht is kracht en liefde verdubbelt die kracht » (125). Hetzelfde tema kwam steeds weer : « Eerlijke, hele eendracht, heerlijke, machtige eenheid van al zijn zonen, dit is het énige dat Vlaanderen nodig heeft om onvervaard, om lachend de wanhopig schijnende toekomst in te schrijden » (126). In de omstandigheden, waarin de Vlamingen zich bevonden, aldus Verschaeve, mocht er geen verdeeldheid zijn, mochten de oude vetes niet meer voortbestaan : « Bittere herinneringen uit het verleden moeten verdwijnen voor den gemeenschappelijken nood van Vlaanderen en van alle Vlamingen, van de geblevenen en ook van de uitgewekenen. Wie in den nacht de daggeschillen nog herkauwt om ze voor 's anderendaags te bewaren, is een laag mens. Gemeenschapsgevoel leeft in dezulken niet, zij kunnen geen steen in 't gebouw van Vlaanderen worden » (127).

Diezelfde tekst geeft ons een inzicht in de ideeën, die aan Verschaeves houding ten gronde liggen. Het grote toekomstbeeld is Germanië en diskussiëren heeft geen belang meer. De loop van de geschiedenis is toch niet tegen te houden : « Ook verschillende houdingen tegenover 't Moederland Germanië mogen geen wig tot in de ziel doordrijven. Geen vrije keus, maar de ijzeren gang der geschiedenis, die, heel de wereld door, de mensheidsbeweging naar grootscheepse massas en ruimte-verhoudingen als naar de enige levensmogelijkheden heendrijft, ontwikkeling, die, eeuwen geleden ingezet, nu de klaarheid van een wereldwet heeft bekomen, drijven Vlaanderen en al de kleinere Germaanse volkeren naar 't éne, groot-Germanië. Heil en leven hangen ervan af en geen zier zelfstandig leven moet hierbij verloren gaan » (128). Hij weent het bijna uit, wanneer hij vaststelt dat die eenheid er maar niet komt, dat

---

(122) *JVDW* verklaarde dat in zijn optiek de Adviesraad, bij de herovering van Vlaanderen, moest uitgroeien tot een geheime raad, bestaande uit gezagvolle figuren. Hun taak zou het geweest zijn arbitraire beslissingen te verhinderen, milderend te werken, raad te geven bij moeilijke problemen.

(123) J.R. HERMANS, *op. cit.*, p. 177.

(124) *Borms, een leven...*, p. 94.

(125) Uit het artikel « Vlaanderen Vrij en groot », geschreven op 28 september 1944, toen nog alle pogingen de Vlamingen te bundelen niet opgegeven waren. Het was oorspronkelijk bestemd voor *DeVlag*, maar dit tijdschrift verscheen niet meer. Het werd uiteindelijk opgenomen in het nieuwjaarsnummer van *Balming* (niet bewaard). De tekst werd gepubliceerd in C. VERSCHAEVE, VIII, p. 506-511. Hier vermelde passus op p. 506.

(126) *Ibidem*, p. 508.

(127) *Ibidem*, p. 509.

(128) *Ibidem*.

sommigen niet meer willen strijden voor dat grote doel : een vrij Vlaanderen. « Ook voor Vlaanderen is 't [uur] gekomen. Moge het moedig en klaar dit uur doorvaren ! Godebevolen, mijn lief Vlaanderen, om uwentwil en om al wat in Vlaanderen al mijn liefde is » (129).

Later nog, wanneer Verschaeve zelf begon te twijfelen aan de Duitse overwinning, drong hij nog aan op eenheid. « ... Over koeien en kalven. Meer is het niet als men nu praat over eten en slaping, over Duitschers en Vlamen, over groepen en personen, over VNV en Vlag, N.S.K.K. en grenadierdivisie en zoovoort... *L'ennemi est à vos portes et vous délibérez !* schreeuwde Mirabeau : 'k vertaal het zoo : de Dood staat voor uw deur en gij praat ! » (130). De dood was voor Verschaeve het « bolsjewisme », dat hij in een angstig visioen zag naderen (131) : « De wolven uit de steppe zijn losgebroken, de junglewet wil over de wereld heerschen, de wet van den muil. De Russen komen af en huilen ». ... « Satan rijst in 't Oosten » (132).

De grootste hinderpaal voor die bundeling van alle Vlamingen werd gevormd door het VNV, vooral onder impuls van de Leider ervan, Dr. H.J. Elias. De leiding van het VNV was in de eerste septemberdagen uiteindelijk in Lippstadt beland. Elias had er het besluit genomen, gezien zijn vroegere ervaringen, de ene desilluzie op de andere in de kollaboratiepolitiek (133), en met de mening dat de oorlog niet meer door Duitsland kon gewonnen worden, dat het VNV geen politieke formatie in Duitsland kon zijn. Er was immers geen vrij Vlaams territorium meer en leden van het VNV zijn ofwel te verspreid over geheel Duitsland, ofwel achtergebleven in Vlaanderen (134). Nadat Elias op 13 september naar Keulen was gegaan, bij Grohé en Reeder, nam hij het besluit : geen medewerking aan een emigrantenregering (135). Jef Van de

---

(129) *Ibidem*, p. 511.

(130) C. VERSCHAEVE, *Het gaat om alles tegen alles*, verschenen in *Vlaanderen Vrij*, 1 maart 1945.

(131) C. VERSCHAEVE, VIII, p. 693.

(132) *Id.*, *Het gaat om alles tegen alles*. In die optiek gezien is de brief van Verschaeve aan Himmler op 11.11.1944 zeer goed te begrijpen. Zijn hoop op die eenheid, en de heersende mistoestanden, zetten hem tot dat schrijven aan (cfr. voetnoot 92). Voor hem is de houding van Elias en Turcksin onbegrijpelijk. Het mag niet dat zij de werving voor de Volksgrenadierdivisie *Flandern*, zoals de « Langemarck » eerst genoemd werd, in die moeilijke omstandigheden saboteren. — Over het vertrouwen dat Verschaeve in Himmler stelde staan verhelderende bladzijden in zijn dagboek, o.a. over zijn onderhoud met Himmler in juli 1944. C. VERSCHAEVE, VIII, p. 669-682.

(133) DE BECKER, *op. cit.*, p. 66 : *A la fin de la guerre, non seulement les milieux modérés de la collaboration, mais aussi les chefs du VNV et un grand nombre de Légionnaires étaient définitivement édifiés quant aux intentions allemandes et à leurs capacités politiques.*

(134) *HJE* — Mededeling Joris Vansteenland, 24.7.71 (voortaan *JVS*) — Eveneens DE BECKER, *op. cit.*, p. 20 : *Lorsque à la libération du territoire, le Dr. Elias et son Etat-major se réfugièrent en Allemagne, ils refusèrent de se livrer encore à quelque activité politique.*

(135) *HJE* — Eveneens L[ouis] D[e] L[entdecker], *Dr. H. Elias gewezen VNV-leider voor het militair gerechtshof*, in *De Standaard*, 20 september 1947 : « ... Bij de bevrijding vertrok Elias naar Duitsland. Hij beweert dat hij daar gepolst werd om verder te werken met Degrelle en Van de Wiele, doch dat hij weigerde en dat hem een verplichte verblijfplaats werd aangewezen door de Duitsers, waar hij later dan ook werd aangehouden... »

Wiele bevond zich toen eveneens te Keulen, waar hij zich aan het werk had gezet om de De Vlag als organizatie verder uit te bouwen. Elias verklaarde echter aan Grohé bereid te zijn met het NSV samen te werken, om de noden van de vluchtelingen te lenigen. Hij kon, na dit onderhoud, een sekretariaat oprichten te Lippstadt (136) en te Lüneburg (137). Elias liet de VNV-leden eveneens weten dat zij, als gasten van een oorlogvoerend land, bij wie zij op de vlucht bescherming gezocht hadden, zich niet met politiek mochten inlaten. Wel mogen zij werken, hun dienstbaar maken, zelfs in de oorlogsindustrie. Dat is immers de prijs voor de bescherming. Maar de VNV-leden mogen niets doen dat de positie van de in België achtergebleven leden nog moeilijker zou maken (138).

Toen de VNV-leider zich echter aanbood bij de gouwleider van Oost-Hannover, om diensten in NSV-verband te bewijzen, kreeg hij het antwoord dat een dergelijk aanbod zonder reden was. Van de Wiele was tot Landsleider aangesteld en zou zich met dat alles wel belasten (139). Toch werden de beide sekretariaten uitgebouwd, en de adjunkt-algemeen-sekretaris van het VNV, Dr. P. Wyndaele, zette zich aan het werk om over heel Duitsland de verspreide VNV-ers op te zoeken en ze de richtlijnen van het VNV mee te delen. Een tweehonderd kernen werden uitgebouwd, die zoveel mogelijk trachtten de raad van de VNV-leiding te doen navolgen : niet tekenen voor de *Waffen-SS* (140). Ondertussen vernam Elias de oprichting van een « Volksraad » voor de Vlamingen, onder leiding van Van de Wiele, en de oprichting van de Volksgrenadierdivisie « Vlaanderen ». Om die Divisie op volle sterkte te brengen, oefenden Van de Wiele, en de instanties die hem toen steunden, druk uit op de manschappen van de Vlaamse Wacht, van de *Flakbrigade*, van de NSKK-regimenten en werd er propaganda gevoerd om de arbeiders voor de divisie te winnen (141). Elias trok daarop naar Grohé, om te protesteren tegen die werving en de overheveling van de Wachtformaties naar de *Waffen-SS* (142). Het resultaat van deze interventies en richtlijnen was, dat Elias zeer gewantrouwd werd door de SS, wat hem een kwasi-verplichte verblijfplaats te Lippstadt opleverde (143). Wat dan weer niet belette dat SS-officieren, onder wie *SS-Sturmbannführer* Süss van het RSHA, later nog zullen trachten Elias ertoe te bewegen mee te werken.

---

(136) *JVS.*

(137) *HJE.*

(138) E. de V., *Dr. Elias. VI. Het einde van het spel*, in *'t Pallieterke*, 16 oktober 1969.

(139) *HJE.*

(140) E. de V., *op. cit.*

(141) *Id.* — Arthur DE BRUYNE, *De Kwade Jaren I*, Brecht, De Roerdomp, 1971. In bijdrage *Oostfronters*, p. 88-89.

(142) *HJE.*

(143) Léon DEGRELLE, *La cohue de 40*, p. 480 : *Manœuvres dramatiques qui firent, en octobre 1944, du dernier « Leider » du VNV, le Dr. Elias, Germain convaincu mais Flamand intelligent, tenace et digne, un demi-prisonnier, confiné dans un village westphalien, avec interdiction de quitter la région et d'exercer la moindre activité politique.* Degrelle vergat hier — of wist hij het niet ? — dat Elias zelf beslist had geen politieke aktiviteiten meer uit te oefenen.

Toch namen de aktiviteiten van de Landsleiding langzamerhand vorm. De personen, die zich omheen Van de Wiele in Bad-Pyrmont hadden gevestigd, kregen taken toebedeeld. Zij moesten zich inwerken in alle mogelijke problemen, elk op hun terrein (144). Ideeën werden uitgewisseld, gedachten op papier gezet (145).

De Landsleiding organizeerde zich dus. Aan het hoofd stond Dr. Jef Van de Wiele, zijn gezag op politiek gebied was onbetwist (146). Hij had van Himmler de opdracht gekregen een statuut voor een *Reichsland* Vlaanderen uit te werken (147). Hij zelf onderhandelde over al de problemen, die zich stelden, met de betrokken Duitse instanties, o.a. met Berger en het *SS-Hauptamt*, en met de vertegenwoordigers van het Duitse ministerie van Buitenlandse zaken. Hij vaardigde de bevelen uit, o.a. in verband met de Arbeidsdienstplicht (148), en de jeugddienstplicht (149), hij stelde in de Landsleiding de verantwoordelijken, « de gevolmachtigden voor de Landsleiding » aan, kortom, hij was dé Landsleider. Naast de Landsleider bestond de reeds genoemde Adviesraad. Daaronder de verschillende medewerkers. Een twintigtal in de eerste helft van september (150), groeide dat aantal aan, zodat na de algemene vergadering van 26 oktober 1944, beslist werd vier grote onderdelen in de Landsleiding te scheppen. Op de algemene vergadering van de Landsleiding, sprak Verschaeve de openingsrede uit. Daarin onderstreepte Verschaeve de taak van de « ballingen » en de houding die zij moesten aannemen ten opzichte van de Duitsers. De Vlamingen moesten een broedervolk worden ten overstaan van de Duitsers,

---

(144) J.R. HERMANS, *op. cit.*, p. 173.

(145) *ED.*

(146) *RVR - ED - PLR.*

(147) *Vortragsnotiz betr. Arbeiten des « Landesleitung Flandern »*, door Wagner, november 1944 : *Die Arbeiten der Landesleitung gehen zurück auf einen Dr. van de Wiele vom RFSS erteilten Auftrag, ein Statut für ein Reichsland Flandern auf den verschiedenen Lebensgebieten aufzustellen ...*

(148) Brief van Van de Wiele aan Himmler, 8 november 1944, *Arbeitsdienst- und Jugenddienstpflicht, beides als Vorbereitung der demnächst mit Ihrem Einverständnis einzuführende Wehrpflicht, wurden bereits durchgeführt.*

(149) *Id.* — Tevens « Mededeelingen der Landsleiding. De Landsleider Dr. Van de Wiele maakt bekend : Oproep tot de mannelijke Vlamingen der jaargangen 1926-1927 voor de aanmeldingsplicht. Op grond der invoering van de jeugddienstplicht beveel ik : Alle mannelijke Vlamingen der jaargangen 1926-1927 moeten zich tot uiterlijk 20 november 1944 schriftelijk bij de *Reichsjugendführung Germanische Jugend, Sonderstab Vlaanderen, Berlin-Charlottenburg 9, Kaiserdamm 45-46* melden. Door deze melding wordt den betreffende de mogelijkheid tot deelneming aan een weersportkamp gegeven. De melding moet volgende gegevens bevatten : gouw, naam en voornaam, geboorteplaats en datum, nationaliteit, volksaangehorigheid, beroep, adres van het bedrijf, eigen adres. De Landsleider (get.) Dr. Jef Van de Wiele », in *De Vlaamsche Post*, 22 november 1944.

(150) *ED.*

geen knechtenvolk (151). Maar ook de Duitsers moesten iets leren. De Vlaamse Beweging mag niet meer als « slechts een hulpmiddeltje » gezien worden. De *Verwaltung* mag niet meer « bij alle elementen, van die hutspot, die België is » trachten goed te staan, mag « de sleutelposten in vijands hand » niet laten. « Vlaanderen was in België de énige basis waarop Duitsland bouwen kon... geen Duitsen tempel, maar een Vlaamsen, die uit zichzelf zich oostwaarts zou oriënteren ». Daarmee moeten de Duitsers nu rekening houden (152). En Vlaanderen moet zichzelf blijven : « Het eigene moet eigen gelaten worden » (153).

Wagner, ambtenaar van Buitenlandse Zaken, woonde die vergadering bij. In zijn verslag noteerde hij, dat een referaat gewijd werd aan *Flanderns Grenzen*. Het referaat zag Vlaanderen als een bestuurlijke eenheid, met hoofdplaats Gent, bestaande uit 12 gouwen. Vier van deze gouwen lagen buiten de grenzen van België, nl. Zeeland en Noord-Brabant in Nederland, « Westland » en « Zuid-Vlaanderen » in Frankrijk (154). Deze vizie was niet ontbloot van historische interpretatie. Noord-Brabant en Zeeland behoren immers tot wat in Nederland vroeger de « Generaliteitslanden » werden genoemd, d.w.z. die gebieden « beneden de Moerdijk » die pas in de 17e eeuw door de Verenigde

---

(151) J.R. HERMANS, *op. cit.*, p. 177. — Dit staat niet in tegenspraak met wat hiervoor over Verschaeve medegedeeld werd. De houding van Verschaeve is zeer moeilijk te vatten. Enerzijds hechtte hij het grootste belang aan de « bloedbanden » die Vlaanderen (wat voor hem nu eens Vlaanderen en dan weer de gehele Nederlanden kon omvatten) met Duitsland gemeen had, anderzijds zag hij goed in dat de politiek, die Duitsland t.o.v. Vlaanderen voerde, niet de juiste was. Zoals hij ook vreesde dat de terugkeer van de Vlamingen, met de Duitsers als overwinnaars, zeer verdeeld zou onthaald worden. « Duitsland en de plannenbouwers van een nieuw Vlaanderen in 't Rijk hebben veel goed te maken, zij hebben Vlaanderen te winnen, en een tweede maal winnen zal wel tweemaal zo moeilijk zijn als een eerste maal. Gekwetsten, gekneusden, bezeerden moeten zeer zacht behandeld worden. Vlaanderen is het » (C. VERSCHAEVE, VIII, p. 534). « Nu de nood Duitsland en Vlaanderen wederom naderbrengt, en hun de kans biedt elkander te vinden uit hartensdrang, moge de vergooide kans der vier bezettingsjaren in 't geheugen geroepen worden opdat geen nieuwe aanvangsfout bedreven worde » (*Ibidem*, p. 533). Misschien is Verschaeve nog het best te begrijpen wanneer we, uit zijn Gedenkschriften, de volgende passus voor ogen houden : « Kleinheid zien foltert mij. Het leedvermaak van velen die gedijen in het zien van het kleine, begrijp ik niet... In mijn voelen en denken heb ik immers grootheid en niets dan grootheid verlangd : de eindeloze ruimte, de grote rechte lijn, de éénheid van de menigvuldigheid van den hemelkoepel » (*Ibidem*, p. 502), zoals ook in « Doch in Vlaanderens Germaanse toekomst zal 't (Vlaanderen) op alles wat zijn recht is, ook zijn recht behouden. Wat het uitstraalt, zal als een blijvend aureool hem om hoofd en slapen glanzen. Het zal fier, 't hoofd omhoog, in de kring der Germaanse Volkeren treden, als volgroeid volk, in zijn eigen aard gegroeid en gevestigd en verheerlijkt » (*Ibidem*, p. 492).

(152) C. VERSCHAEVE, VIII, p. 532.

(153) *Ibidem*, p. 533.

(154) *Vortragsnotiz betr. Arbeiten des « Landesleitung Flandern »* door Wagner, november 1944. Deze nota werd heel in het begin van november opgesteld, daar zij niets vermeldt over de verplaatsing van de Landsleiding naar Hildesheim en Aussig, die plaatsgreep op 1 november 1944. Wagner noteerde dat Dr. R. Van Roosbroeck dit referaat voordroeg. Dr. R. Van Roosbroeck herinnert zich niets over dat referaat. Daar hij later belast werd met de groep « Kunst en Kultuur » acht hij het onwaarschijnlijk dat hij een dergelijk referaat zou voorgedragen hebben. Van Roosbroeck meent daar gesproken te hebben over het onderwijs. Hij houdt het voor onwaarschijnlijk dat een Sinjoor, zoals hij er een is, ooit Gent als hoofdstad van Vlaanderen zou voorstellen.

Provincies heroverd werden op de Spanjaarden. Tevens ziet men in dit verband een analogie met de annexionistische plannen voor een Groot-België na de eerste wereldoorlog. Ook op Nederlands Limburg liet de Landsleiding later een oog vallen (155). Wat Zuid-Vlaanderen betreft, gewoonlijk Frans-Vlaanderen genoemd, lag het referaat in de gewone lijn van maximalistische Vlaamse aanspraken op dat gebied (156).

Over het toekomstige jeugdstatuut handelde *Hauptsturmführer* Raf Van Hulse. Als leider van de « Hitlerjeugd Vlaanderen » tijdens de laatste maanden van de Duitse bezetting in Vlaanderen, was het normaal dat hij voortbouwde op hetgeen in die Hitlerjeugd reeds gepland was. Onderhandelingen waren in september reeds gevoerd met leden van de Deense en Nederlandse jeugdbewegingen. Er zou een algemene Germaanse Jeugdorganizatie opgebouwd worden. Uitwisseling door vakantiekampen en leiderskursussen werd voorzien. De hoogste leidingen van de verschillende jeugdbewegingen zouden eens per jaar samenkomen om de gemeenschappelijke Germaanse jeugdproblemen te onderzoeken (157). Van Hulse had in mei 1944 de leiding moeten nemen van de « Hitlerjeugd Vlaanderen », nadat hij van het Oostfront, waar hij als Kriegsberichter dienst gedaan had, teruggekomen was. Vóór zijn opleiding in de *Waffen-SS* was Van Hulse standaardleider geweest van de Algemene SS-Vlaanderen (158). Hij werd tot leider van de « Hitlerjeugd Vlaanderen » aangesteld, toen bleek dat die jeugdbeweging alles behalve Vlaams was, zodat Van de Wiele er had moeten op aandringen in die toestand verbetering te brengen (159).

---

(155) *JVDW*, die er echter de nadruk op legt dat het hier, en dat geldt voor alles wat de Landsleiding gepland had, slechts om voorstellen ging, die later, na de eindoverwinning of de kompromisvrede in het westen, zouden besproken worden, en, indien mogelijk, gerealizeerd zouden worden. Ook *ED* en *RVR* beklemtoonden dat standpunt.

(156) De laatste besprekingen, aldus *JVDW*, met Duitse instanties gaven voor Frans-Vlaanderen het volgende resultaat : het Nederlands zou er een beschermd statuut genieten, de beïnvloeding van Vlaanderen uit, qua kultuurleven, zou totaal zijn. Het onderwijs zou, voor een deel toch, vanuit Vlaanderen beïnvloed en in bepaalde gevallen geleid worden. In die eerste faze zou er van een aanhechting geen sprake geweest zijn. Ook voor Brussel zou de situatie gelijkaardig, maar iets meer in het voordeel van Vlaanderen geweest zijn. Een tweetalige Vlaamse goeverneur zou er alles in het werk moeten stellen hebben om, door onderwijs en kulturele beïnvloeding, Brussel naar Vlaanderen te doen groeien. Deze mededeling van *JVDW* stemt in grote mate overeen met wat Krug von Nidda noteerde in zijn aantekening van 5.12.44, opgesteld naar aanleiding van de komende ontvangst van Degrelle en Van de Wiele door von Ribbentrop : *Ungeachtet der Frage der künftigen territorialen Abgrenzung des flämischen Raumes durch Deutschland hat die Landesleitung schon jetzt ihre Wünsche hinsichtlich der Flamen in Nordfrankreich und in der Wallonie, hinsichtlich der Neufestlegung der Sprachengrenze, der Scheldemündung und vor allem hinsichtlich Brüssels, auf das Sie aus historischen Gründen unter keinen Umständen verzichten will, zum Ausdruck gebracht. Brüssel soll nach ihre Auffassung zunächst neutralisiert und durch einen flämischen Kommissar rückgermanisiert werden.*

(157) *RVH* — *RVH* werd gevolmachtigde van de Landsleiding voor jeugdzaken (Zie *Vlaanderen Vrij*, 1 maart 1945, « Kriegseinsatz der Vlaamsche Jeugd ») — De aantekening van Wagner over het Jeugdstatuut, voorgebracht door R. Van Hulse, blijkt juist te zijn. In zijn brief van 15.3.1972 bevestigde R. Van Hulse dat hij effektief over het toekomstig jeugdstatuut in Vlaanderen sprak. Hij legt er de nadruk op dat het een voorlopig ontwerp was, en heel beknopt gehouden.

(158) *Tätigkeitsbericht Militärverwaltungschef*, nr. 29 (*GRMA*, T 501, R 106, fr. 001059).

(159) *Id.* — Tevens A. DE JONGHE, *op. cit.*, p. 123-124, noot 36.